بەرەو چەپێکی یەکگرتوو: نەخشەڕێگایەک و دیدێکی پراکتیکی.. ڕزگار ئاکرەیی

دەرس و ئاستەنگەکانی بنیاتنانی چوارچێوەیەکی فراوانی چەپ

پێشەکی

هەرچەندە دەقەکە پشت بە ئەزموونی عێراقی دەبەستێت وەک خاڵی چوونە ژوورەوەی شیکاری، بەڵام ئەوەی باسی دەکات زۆر زیاترە لە کەیسی عێراق بەتەنها. زۆرێک لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باشووری جیهان واقیعی هاوشێوەیان هەیە: بزووتنەوەی ناڕەزایی جەماوەری بەرفراوان کە هەوڵیان دا خۆیان بگۆڕن بۆ هێزێکی سیاسی ڕێکخراو، چەپێک کە ئامادەبوونێکی بەرچاوی لەسەر شەقامەکان نیشان دا بەڵام پەرتەوازە مایەوە، لە کاتێکدا تەحەداکانی ڕێکخراوەیی و هەڵبژاردن لەگەڵ چالاکی بەکۆمەڵی لاواز بەردەوامن و پێویستی بە گرنگیدانی جددی هەیە. عێراق لێرەدا وەک نموونەیەک بۆ بیرکردنەوە و فێربوون خزمەت دەکات و ئەو پرسیارانەی دەخرێنە ڕوو زۆر فراوانترن لە سنوورە جوگرافییەکانی.

لەم چوارچێوەیەدا، ئەزموونی مەغریبی شایەنی باسێکی تایبەتە. مۆدێلێکی زیندوو و پەرەسەندووی دیالۆگ و کاری هاوبەش لە نێوان هێزە چەپەکاندا پێشکەش دەکات. دامەزراندنی "هاوپەیمانی چەپ" لەنێو کۆمەڵێک هێزە چەپەکانی مەغریبدا وەک لوتکەی پرۆسەیەکی درێژخایەنی هەماهەنگی و کاری هاوبەش هات کە ئیرادەیەکی سیاسی ڕوونی دەربڕی بۆ زاڵبوون بەسەر پەرتەوازەیی کە لەم ساڵانەی دواییدا تایبەتمەندی چەپی هەبووە و پشتبەستن بە مێژووی هاوبەشی خەبات. لایەنە بەشداربووەکان جەختیان لەوە کردەوە کە سروشتی ئەم سەردەمە بە ئاستەنگی سیاسی و ماف و کۆمەڵایەتییەوە پێویستی بە بەهێزکردنی یەکڕیزی کردار، دەستپێشخەری هاوبەش و دروستکردنی ڕۆحی یەکگرتووی خەبات لە بەرگری لە ئازادی و کەرامەت و دیموکراسی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی هەیە. ئەو هێزانەی ئەم هاوپەیمانییە پێکدەهێنن دان بەوەدا دەنێن کە سەردەمی داهاتوو پێویستی بە نوێبوونەوەیەکی فکری و سیاسی هەیە هاوکات لەگەڵ پەرەپێدانی شێوەکانی خەبات و هەروەها داڕشتنی پرۆگرامێکی پراکتیکی یەکگرتوو کە وەڵامی پرسیارە گرنگەکانی دامەزراندن و تەندروستی و پەروەردە

و خانووبەرە و دادپەروەری و پێداویستییە فراوانەکانی کرێکاران بداتەوە.
ئەم مۆدێلە مەغریبییە، سەرەڕای تایبەتمەندی دەقەکەی، گرنگییەکی سیمبولی و هاوڕێیەتی گرنگی هەیە بۆ هەموو هێزە چەپەکان لە سەرانسەری ناوچەکەدا: یەکێتی کاتێک دەگونجێت کە ئیرادەی سیاسی پێش حساباتی تەسکی حزبی بێت. شایانی باسە چەند ڕۆژێک لەمەوبەر هێز و کەسایەتییە چەپەکانی عێراق کۆبوونەوەیەکی بەرفراوانیان ئەنجامدا و هەنگاوێک بەهەمان ئاراستەدا هەنگاویان ناوە و دانپێدانانێکی زیاتریان دەربڕیوە بەوەی کە کاتی پێداچوونەوە و کاری هاوبەش و یەکڕیزی بۆتە پێویستییەکی بەپەلە کە ناکرێت دوابخرێت. دوو ئەزموونی مەغریبی و عێراقی هەرچەندە لە ناوەڕۆک و ئامرازدا جیاوازن، بەڵام لەسەر یەک ڕاستی کۆدەبنەوە: یەکێتی و ئیرادەی هاوبەشی هاوڕێیەتی تاکە هێزن کە دەتوانن تووڕەیی کۆمەڵایەتی و دادپەروەری هەکارەکە بگۆڕن بۆ هێزێکی سیاسی ڕێکخراو و کاریگەر.
ئەم بەشدارییە ئەزموونی چەپی عێراقی و کوردستانی دەکۆڵێتەوە، وەک بەشدارییەک لە دیالۆگی هاوڕێیانەی بەردەوامی سەبارەت بە ئەگەرەکانی بنیاتنانی چوارچێوەیەکی چەپی یەکگرتوو کە بتوانێت ڕۆڵی مێژوویی خۆی بگەڕێنێتەوە و ئامادەیی چالاک خۆی نوێ بکاتەوە.

ناوەڕۆک و کێشەی ناوەند

ژمارەیەک خاڵ هەن کە شایەنی گفتوگۆی قووڵن و یارمەتیدەرن بۆ تێگەیشتن لە بۆشایی نێوان تەوژمی جەماوەری و ڕێکخراوە چەپەکان:
ئامادەبوون و کاریگەری: چەپ وەک تاک و کادیر بەشدارییەکی کاریگەر و بەرجەستەی لە مەیدانەکانی خۆپیشانداندا کرد، بەڵام پرسی پەرەپێدانی ئەم ئامادەبوونە بۆ هێزێکی سیاسی یەکگرتوو و ستراتیژێکی ڕاگەیەندراو هێشتا جێگەی لێکۆڵینەوە و گفتوگۆیە.
بەڕێوەبردنی ناکۆکی ناوخۆیی: ناکۆکی ناوخۆیی نێوان تەوژمە چەپەکان، کاتێک لە دەرەوەی چوارچێوەیەکی کۆمەلایەتی ڕوون و بنیاتنەر بەڕێوە دەبرێت، و کاتێک جەخت لەسەر ئەوان گەورە دەکرێت لەسەر حسابی زۆرێک لە خاڵەکانی لێکنزیکبوونەوە، وزە لە ساتەکاندا کە داوای یەکگرتن و هەماهەنگی دەکەن.
پەرەپێدانی گوتاری سیاسی و میتۆدی ڕێکخراوەیی: دەرفەتێکی ڕاستەقینە هەیە بۆ پەرەپێدانی میتۆدی ڕێکخراوەیی و گوتاری چەپ بە ئەوەی لە ئازاری ڕۆژانەی بەرجەستەی جەماوەرەوە سەرچاوە بگرن و زیاتر بە واقیعەوە گرێیان بدات و توانای قایلکردن و کاریگەرییان زیاتر بێت.

هەماهەنگی هەڵبژاردن: پەرتەوازەیی چەپ بەسەر چەند لیستێکدا کە بەرنامەی هاوشێوەیان هەیە، بە شێوەیەکی گشتی ئەو هەمەجۆرییەی بەرهەم نەهێناوە کە هیوای پێ دەخوازرێت و بەهێزکردنی هەماهەنگی نێوان ئەم هێزانە هێشتا پێویستییەکی پراکتیکی بەپەلەیە.
بنیاتنانی ڕێکخراوە جەماوەرییەکان: مۆدێلی زاڵ بۆ بنیاتنانی ڕێکخراوە جەماوەرییەکان پێویستی بە پێداچوونەوەیەکی هێمنانە هەیە، چونکە پشتگیری کردن لە سەندیکاکان و فیدراسیۆنە سەربەخۆکان پێدەچێت بنچینەیەکی فراوانتر و بەردەوامتر لە مۆدێلی "ڕێکخراوە پێشەوە" حزبییەکان پێشکەش بکات.
بەهێزکردنی گەنجان و ژنان: ڕۆڵی سەرەکی گەنجان و ژنان لە بزووتنەوەکانی ناڕەزایی دەربڕیندا پێویستی بە بەهێزکردنی نوێنەرایەتییان هەیە لە دەستەی سەرکردایەتی چەپدا بە شێوەیەک کە ڕەنگدانەوەی ئەم ڕۆڵە ڕاستەقینەیە.
وەبەرهێنان لە بۆشایی دیجیتاڵی: ئەم ماوەیە دەرفەتێکی گونجاو دەڕەخسێنێت بۆ پەرەپێدانی ئامرازە دیجیتاڵییەکان و بەکارهێنانیان بە شێوەیەکی کاریگەر لە شەڕی هۆشیاری و پەیوەندی لەگەڵ نەوەکانی نوێ.

ئاسۆی کرداری پێشنیارکراو

دیالۆگ و کارکردن بۆ بنیاتنانی چوارچێوەیەکی چەپی یەکگرتووی فرە پلاتفۆرم، پشت بەستن بە پرۆگرامێکی هاوبەش کە بە زمانی ڕۆژانەیان ڕووبەڕووی جەماوەر ببێتەوە، پێکهاتەیەکی رێکخراوی نەرم و لامەرکەزی کە ڕێز لە تایبەتمەندی هەر پێکهاتەیەک بگرێت، نوێنەرایەتی ڕاستەقینەی گەنجان و ژنان لە پۆستەکانی بڕیاردان، سیاسەتێکی دیجیتاڵی کاریگەر کە لەگەڵ سەردەمدا بگونجێت، و پەیوەندییەکی بەردەوام لە نێوان کاری ناڕەزایی دەربڕین. بەشداری هەڵبژاردن و یەکێتی ڕۆژانە و خەباتی جەماوەری. ئەمە دەبێت لە ئەزموونی جیهانی ئەمریکای لاتین و ئەوروپا سەرچاوەی بگیرێت، کە نیشانی دەدەن کە تێکەڵەی داهێنەرانەی یەکێتی، شەقام، رێکخراو و سندوقی دەنگدان وای لە هێزە چەپەکان کرد لە بارودۆخە سەختەکاندا توڕەیی کۆمەڵایەتی بگۆڕن بە گۆڕانکاری سیاسی کاریگەر.
یەکگرتن لە چوارچێوەی چەپی فراواندا کاریگەرترین ڕێگایە بۆ گەڕاندنەوەی ڕۆڵ و کاریگەری، بەو مەرجەی نوێبوونەوەیەکی ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەیی قووڵ لەگەڵدا بێت کە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و تەکنەلۆژیاییەکان هەڵمژێت و وەڵامی ئاواتەکانی نەوەکانی نوێ بداتەوە و چەپ لە ڕووی ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەییەوە لەسەر بنەمایەکی نوێ دابمەزرێنێ کە توانای چارەسەرکردنی پرسیارەکانی ئێستا و

تەحەداکانی داهاتوو هەبێت.

پێشەکی:

بزووتنەوەکانی ناڕەزایی و داواکاری و بەرەنگاربوونەوەی گەلان، لە شەقامەوە بۆ ڕێکخراو

عێراق و هەرێمی کوردستان لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا چەندین شەپۆلی ناڕەزایی بەخۆوە بینیوە کە تووڕەیی جەماوەری قووڵی بەرامبەر گەندەڵی و دابەشکردنی دەسەڵات و خراپبوونی خزمەتگوزارییەکان دەردەبڕن. بەڵام ڕاپەڕینی تشرینی یەکەمی 2019 دیارترین و کاریگەرترین ساتی پێکهێنا. ئەوە تەنها شەپۆلێکی ناڕەزایی تێپەڕ نەبوو. بەڵکو گوزارشت لە گۆڕانێکی چۆنایەتی دەکات لە هۆشیاری بەشێکی فراوانی کۆمەڵگا، بەتایبەتی گەنجان، سەبارەت بە سروشتی دەسەڵات و ئەگەرەکانی گۆڕان. بە یەکەم جار لە ماوەی دەیان ساڵدا، شەقام و گۆڕەپانەکان ڕۆڵی خۆیان وەک بۆشایی سیاسی ڕاستەقینە و ناوەندێک بۆ بەرهەمهێنانی گفتوگۆ، ڕێکخستن و دەستپێشخەری بەدەستهێنایەوە.

جەماوەری ئەم خۆپیشاندانانە لە شوێنی وەرگری پاسیڤەوە گواستەوە بۆ شوێنی ئەکتەری ڕاستەوخۆ. داواکارییەکان ڕوون و ئاشکرا بوون: نان، کەرامەت، دادپەروەری کۆمەڵایەتی، دامەزراندن، خزمەتگوزاری، و کۆتاییهێنان بە سیستەمی دابەشکردنی دەسەڵات و گەندەڵی و دیکتاتۆرییەت ئەمانە داواکاری بوون لە ئەزموونی سەختی ڕۆژانەی جەماوەر کە باجی دەیان ساڵ جەنگ و گەمارۆدان و تاڵانکردنی ڕێکخراویان دا. لە جەرگەی ناڕەزایەتی و خۆپیشاندانەکاندا چەپی عێراقی بە هەموو تەوژمەکانییەوە ئامادە و چالاک بوو.

سەرەڕای هەموو ئەم ناڕەزایەتیانە و ڕەتکردنەوەی بەربڵاوی بەشێکی زۆری دانیشتوانی دەسەڵاتدارانی بەغدا و هەولێر و بە لەبەرچاوگرتنی ئەنجامەکانی هەڵبژاردنەکانی تشرینی دووەمی 2025 کە تێیدا لیستە چەپەکان نەیانتوانی یەک کورسی پەرلەمان بەدەست بهێنن، ئەو پرسیارە بنەڕەتییە وەک پێویستییەکی سیاسی دێتە ئاراوە کە ناتوانرێت دوابخرێت: بۆچی چەپ نەیتوانی سەرەڕای دادپەروەری گوتاری و قووڵایی ئامادەبوونی لەسەر شەقامەکانی، بە گۆڕینی ئەم تەوژمە جەماوەرییە بە هێزێکی سیاسی ڕێکخراو؟ بۆچی لە بەرگری و دابەشکردندا گیریان خوارد نەک بەرەو شوێنی دەستپێشخەری و یەکڕیزی بڕۆن؟

وەڵامەکە ناتوانرێت تەنها بە فاکتەرە دەرەکییەکان کورت بکرێتەوە، هەرچەندە گرنگ بن. بەڵێ، سیستەمی سیاسی دژایەتی گۆڕانکاری دەکات، لەسەر بنەمای دابەشکردنی دەسەڵات و چەک و میلیشیا و پارەی سیاسی

پارێزراوە و لەلایەن تۆڕە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکانەوە پاڵپشتی دەکرێت. بەڵێ، سەرکوتکردن خوێناوی و سیستماتیک بوو، ڕاستەوخۆ چالاکوانان و هێزەکانی گۆڕان و بە تایبەتی چەپ دەکاتە ئامانج. لەگەڵ ئەوەشدا ئەمە هەرچەندە ترسناک بێت، چەپ لە بەرپرسیارێتی پێداچوونەوە بە ئامرازەکانی، شێوەکانی کارکردن و میتۆدۆلۆژیای خوێندنەوە و تێکەڵبوون لەگەڵ واقیعدا بێبەش ناکات.

بزووتنەوەکانی ناڕەزایی و داواکاری توانایەکی جەماوەری گەورەیان بۆ گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی ئاشکرا کرد، لەگەڵ ئەوەشدا لاوازی پێکهاتەی ڕێکخراوەیی و بۆشایی نێوان گوتاری چەپ وەک لە ناو ڕێکخراوەکاندا بەرھەم دەھێنرێت و ھۆشیاری جەماوەری لەسەر شەقام. ئەوان ئاشکرایان کرد کە دادپەروەری هۆکارەکە بەتەنیا بەس نییە ئەگەر ئامرازی رێکخراوی نەرم و هاوچەرخ، یەکخستنی وزەکان، وتاری تێگەیشتن، بەکارھێنانی کاریگەری ئامرازەکانی دیجیتاڵ و ستراتیژێکی ڕوون کە ناڕەزایی دەربڕین بە کاری سیاسی و خەباتی ڕۆژانەی ناو کۆمەڵگاوە دەبەستێتەوە.

ئەم بەشدارییە ھەوڵی پێشکەشکردنی وەڵامی ئامادە یان هاوکێشەی جادوویی نادات. بەڵکو هەوڵ دەدات بەشداری لە دیالۆگی بەردەوامدا بکات سەبارەت بە ئەزموونی چەپی عێراق لە ما□□□کردن لەگەڵ دوو میکانیزمی بنەڕەتی گۆڕان ھەڵبژاردن و بزووتنەوەی ناڕەزایی و پێشنیارکردنی ئاسۆیەکی کارکردن کە بەشداری لە بنیاتنانی ستراتیژێکی چەپ بکات کە توانای نوێبوونەوە و یەکڕیزی و گەڕاندنەوەی متمانە و کاریگەری و گێڕانەوەی ڕۆڵی مێژوویی ھەبێت.

یەکەم: بزووتنەوەی ناڕەزایی و چەپ، دەرفەتێکی مێژوویی و تەحەدای ڕێکخراوەیی

1. **چەپ لە دڵی بزووتنەوەکانی ناڕەزایی**

   ئەو بزووتنەوە ناڕەزایی و داخوازییانەی کە لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا لەعیراق و ھەرێمی کوردستان بەخۆوە بینیویانە ناتوانرێ بەجیا لەڕۆڵی چەپی عێراقی و کوردستانی لەناویاندا بخوێنرێتەوە بەبێ زیاد□□وی و کەمکردنەوە، چەپ بەشێکی چالاک بوو لە پێکهاتەی ڕاستەقینەی ئەم خۆپیشاندانانە. ھەر لە یەکەم ڕۆژەوە لە گۆڕەپانەکاندا بەشداری لە ڕێکخستن، بەڕێوەبردنی شوێنی خۆپیشاندان، بەرگریکردن لە کەسایەتی ئاشتیخوازانەی بزووتنەوەکە و ڕووبەڕووبوونەوەی ه□و□□□کانی دزەکردن، چ لە لایەن

دەسەڵاتدارانەوە و چ لە لایەن ئەو هێزانەوە بوو کە دەیانەوێت ڕێڕەوی ڕووداوەکان بگۆڕن.

لە گۆڕەپانەکانی بەغدا و ناسریە و بەسرە و نەجەف و دیوانیە و هەولێر و سلێمانی و شارەکانی دیکە، چەپ ڕۆڵێکی گرنگی هەبوو لە بنیاتنانی فۆرمی ڕێکخراوی ئاسۆیی ناپلەبەندی کە پشت بە دەستپێشخەری تاکەکەسی و هەماهەنگی ڕۆژانە و کاری خۆبەخشانە دەبەستێت. ئەزموونی کەڵەکەبووی ساڵانێک لە خەباتی نهێنی و جەماوەری لە بەڕێوەبردنی خۆپیشاندانەکان، ڕێکخستنی ڕیزەکان، مامەڵەکردن لەگەڵ سەرکوتکردن و داڕشتنی دروشم دەرکەوت. چەپ هەروەها ئامادەییەکی ڕوونی هەبوو لە کۆمیتەکانی ڕاگەیاندن، لە گەیاندنی وێنەی ئەوەی کە ڕوودەدا، لە شکاندنی قۆرخکاری گێڕانەوەی فەرمی، و لە بەستنەوەی ڕووداوە ناوخۆییەکان بە چوارچێوەی ناوچەیی و نێودەوڵەتیی.

لەگەڵ ئەوەشدا، سەرەڕای ئەم ئامادەبوونە چڕ و کاریگەرە لە شەپۆلە یەک لەدوای یەکەکانی ناڕەزایەتیدا، چەپ وەک تاک و کادر و چالاکوان ئامادە بوو، زیاتر لەوەی وەک هێزێکی سیاسی یەکگرتوو و ڕێکخراو بە سەرکردایەتی ڕوون و ستراتیژێکی ڕاگەیەندراو ئامادە بوو. ئەم دژایەتییە لە نێوان ئامادەبوونی ڕاستەقینە و لاوازی ڕێکخراوی یەکگرتوو وردەکارییەکی لاوەکی نەبوو. بەڵکو یەکێک بوو لە کلیلە بنچینەییەکانی تێگەیشتن. چەپ لە جەرگەی ڕووداوەکاندا بوو، بەڵام لە پێگەی سەرکردایەتی سیاسی گشتگیر نەبوو. نەیتوانی بوونی مەیدانی خۆی بگۆڕێت بە خاڵێکی سەرچاوەی ڕێکخراوەیی کە بتوانێت کۆرسەکە یەکبخات یان بەلایەنی کەمەوە ئاسۆیەکی پێشکەوتووخوازی ڕوون دابنێت.

بە بۆچوونی من، ئەم بارودۆخە ڕێکەوت نەبوو. بەڵکو بەرهەمی کەڵەکەبوونێکی درێژخایەن بوو لە کێشەی ڕێکخراوەیی، دوودڵی لە مامەڵەکردن لەگەڵ شێوازە نوێکانی جوڵانەوە، و ترس لە تۆمەتبارکردنی زاڵبوون یان چاودێری بەسەر شەقامدا. زۆرێک لە هێزە چەپەکان پێیان باش بوو کە لە شوێنی پشتیوانی پاشبنەمادا بمێننەوە، یان بە تەواوی تێکەڵ بە چالاکی ناڕەزایی دەربڕین بکەن بەبێ ئەوەی ناسنامەیەکی سیاسی ڕوون نیشان بدەن، لەو باوەڕەدان کە ئەمە خۆپیشاندانەکان لە شێواندن دەپارێزێت یان کەسایەتی جەماوەریان دەپارێزێت.

لەگەڵ ئەوەشدا ئەم هەڵبژاردنە سەرەڕای نیازپاکی، لە پراکتیکدا بۆشاییەکی سیاسی و ڕێکخراوەیی بەجێهێشت کە

هێزەکانی تر بە خێرایی پڕیان کردبووەوە، یان گۆڕدرا بە حاڵەتی پەرتەوازەیی و دوودڵی.

2. **بۆچی تەوژمی بزووتنەوەی ناڕەزایی نەگۆڕا بە هێزێکی سیاسی چەپ؟**

پرسیاری سەرەکی کە لێرەدا خۆی دەسەپێنێت ئەوەیە: بۆچی چەپ نەیتوانی ئەم تەوژمە گەورە و قوربانییە گەورەیە لە شەپۆلە یەک لەدوای یەکەکانی ناڕەزایی بگۆڕێت بە هێزێکی سیاسی ڕێکخراو کە توانای بەردەوامی و کاریگەری هەبێت؟ بۆچی بزووتنەوەکانی ناڕەزایی لە ئاستی ئەنجامە سیاسییەکاندا لاواز بوون بەبێ ئەوەی چوارچێوەیەکی یەکگرتووی چەپ یان پێشکەوتووخواز بەرهەم بهێنن، یان تەنانەت هێزێکی هەڵبژاردنیش کە بتوانێت بێتە ناو گۆڕەپانی سیاسییەوە؟

چەپی عێراقی و کوردستانی چوونە ناو بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانەوە و ناکۆکی قووڵ و چارەسەرنەکراویان لەسەر سروشتی بزووتنەوەکە و میکانیزمەکانی هەڵگرتبوو ئەم دابەشکردنانە لەناکاو دەرنەکەوتن. بەڵکو بە ڕوونی لە چوارچێوەی ئەم خۆپیشاندانانەدا تەقینەوە. ناکۆکییەکە تەنها لەسەر تاکتیک نەبوو، بەڵکو لەسەر دیدگای ستراتیجی بزووتنەوەکە بوو. ئایا دەبێت خۆپیشاندانەکان بەردەوام بن تا ئەو کاتەی سیستەمەکە دەڕووخێنرێت؟ یان دەبێت وردە وردە گواستنەوە بەرەو فۆرمی ڕێکخراوەیی جێگیرتر بێت؟ پەیوەندی نێوان گۆڕەپانەکان و ڕێکخراوەکانی ئێستا چییە؟

لە ڕێگەی چاودێرییەکانم، سێ تەوژمم لە لای چەپدا دیاری کرد. یەکێک لە تەوژمەکان پێویستی بە گۆڕینی تەوژمی ناڕەزایی بە پێکهاتەیەکی ڕێکخراوەیی بەردەوام کە توانای پاراستنی دەستکەوتەکان و بەردەوامی خەبات و بەشداری کردن لە هەڵبژاردنەکاندا بکات. تەوژمێکی تر داوای مانەوە لە شەقامەکان دەکات تا گۆڕانکاری ڕادیکاڵ بەدەست دەهێنێت، بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە هەر گواستنەوەیەکی زوو بەرەو ڕێکخستن لەوانەیە بزووتنەوەکە لە ناوەڕۆکی شۆڕشگێڕانەی بەتاڵ بکات. تەوژمی سێیەم لە نێوان دوو بژاردەدا دوودڵ بوو بەبێ چارەسەری ڕوون، کە بووە هۆی گفتوگۆی ناڕوون و گۆڕینی هەڵوێست و لەدەستدانی ئاراستە.

ئەم دابەشبوونە وەک ناکۆکییەکی تەندروست لە چوارچێوەیەکی یەکگرتوودا بەڕێوە نەچوو. بەڵکو بوو بە ململانێیەکی گشتی کە وزەیەکی زۆری بەتاڵ کرد و دۆخێکی سەرلێشێواوی لەنێو

جەماوەری ناڕازیدا دروستکرد.

نەتوانینی بنیاتنانی هاوپەیمانی کۆمەڵایەتی فراوان

یەکێک لە دیارترین خاڵە لاوازەکانی ئەزموونی چەپ لە کاتی بزووتنەوەی ناڕەزایی و ئۆکتۆبەر وەک نموونەیەکی گرنگ و زیندوو، نەتوانینی لە بنیاتنانی هاوپەیمانی کۆمەڵایەتی فراوان و جێگیر بوو. ڕاستە بزووتنەوەکە سروشتی هەمەجۆر بوو و بەشە جیاوازەکانی لەخۆ گرتبوو، بەڵام ئەم جیاوازییە نەگۆڕا بۆ هاوپەیمانەتییەکی ڕێکخراو. چەپ شکستی هێنا لە دروستکردنی پردی بەهێز و درێژخایەن لەگەڵ بزووتنەوە جەماوەری و مەدەنی سەربەخۆکان، لەگەڵ سەندیکاکانی پیشەیی و کرێکاری، یان لەگەڵ کەرتی کۆمەڵایەتی فراوانی وەک ژنان، بێکاران، دانیشتوانی گەڕەکە هەژارەکان و خوێندکاران.

سروشتی بزووتنەوەکە ڕۆڵی هەبوو لەم کێشەیەدا. بۆچوونی "بێلایەنی" لە گۆڕەپانەکانی ناڕەزایی دەربڕیندا زاڵ بوو، کە زۆرێک لە خۆپیشاندەران، ژن و پیاو، ناڕەزایان هەبوو لە کاری سیاسی پارتیزانی بە هەموو شێوەکانییەوە، ئەمەش بەهۆی ئەزموونی نەرێنی کەڵەکەبووەوە لەگەڵ پارتە تەقلیدییەکان.

ئەم هەڵوێستە، هەرچەندە لە چوارچێوەی خۆیدا تێگەیشتووە، بەربەستێکی سایکۆلۆژی دروست کردووە لە بەرامبەر هەر هەوڵێک بۆ بنیاتنانی چوارچێوەی ڕێکخراوەیی، تەنانەت ئەگەر سەربەخۆ و نەرم بێت. چەپەکان نەیانتوانی مۆدێلێکی رێکخراوی جێگرەوە پێشکەش بکەن کە ئەم پارێزگارییە بشکێنێت و خۆپیشاندەران ڕازی بکات کە ڕێکخراو مەرج نییە هەژموونی حزبایەتی بێت، بەڵکو ئامرازێکی پێویستە بۆ پاراستنی بزووتنەوەکە و مسۆگەرکردنی بەردەوامی.

بەشێکی ئەم ئەنجامانە لە سەرکوتکردن و قەدەغەکردنی سەپێنراوەوە سەرچاوە دەگرێت، بەشێکی دیکەش لە لاوازی کاری جەماوەری ئارام و ئارەزووی ڕازیبوون بە ئامادەبوون لە ساتی تەقینەوەدا بەبێ بنیاتنانی رێکخراوێکی بەردەوام پێش و پاش تەقینەوە. جیاواز لە ئەزموونە جیهانییە زۆرەکان کە یەکێتییەکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بڕبڕەی پشتی هاوپەیمانی چەپیان پێکهێناوە، ئەم هێزانە لە عێراق یان گەمارۆدراون، یان پەراوێزخراون و لاوازن، یان لە دەرەوەی حساباتی ڕاستەقینە بوون.

ئەنجامەکە ئەوە بوو کە بزووتنەوەکانی ناڕەزایی و داواکاری، سەرەڕای گەورەییان، تا ڕادەیەکی زۆر بەبێ بەردەوامی ڕێکخراوەیی یەکگرتوو لەسەر ئاستی نەتەوەیی ماونەتەوە، بەبێ

باڵێک کە بتوانێت بیانپارێزێت، تەوژمی خۆیان وە بەربهێنێت و بەرگری لە دەستکەوتەکانیان بکات. ئەمە توانای دەسەڵاتدارانی ئاسان کرد بە هەڵوەشاندنەوەیان لە ڕێگەی سەرکوتکردن، کوشتن، دزەکردن، ماندووبوونی دەروونی و کۆمەڵایەتی و ڕێکخستنەوەی کارتەکانیان.

3. **ئایا بزووتنەوەی ناڕەزایی بەتەنیا دەتوانێت گۆڕانکاری بەدەست بهێنێت؟**

ئەزموونی مێژوویی ئەوە دەسەلمێنێت کە ناڕەزایی مەرجێکی پێویستە بۆ گۆڕان، بەڵام بەس نییە. ناڕەزایی پەنجەرەکە دەکاتەوە، بەڵام گەرەنتی ئەوە ناکات کە ڕووناکی تێدە پەڕێت. بەبێ ڕێکخراوێکی سیاسی کە بتوانێت ئەو ساتە بقۆزێتەوە، خۆپیشاندانەکان یان دەگۆڕێن بۆ تەقینەوەی دووبارەبوونەوە بەبێ ئەنجام، یان دەبنە بزووتنەوەیەک کە کۆنترۆڵ دەکرێن یان سەرکوت دەکرێن.

لە بەهاری عەرەبیدا، ڕژێمەکان کەوتن و دیکتاتۆری چەسپاو لەرزێنرا، بەڵام نەبوونی ئەلتەرناتیڤێکی ڕێکخراو ساتی شەقامی گۆڕی بۆ بۆشاییەکی سیاسی و ڕێگە بۆ ئاژاوە یان گەڕانەوەی دیکتاتۆری بە شێوەیەکی نوێ کردەوە. کێشەکە لە جەماوەر نەبوو، بەڵکو لە بەجێهێشتنی ڕاپەڕینەکان بوو بەبێ ئاسۆیەکی چینایەتی و ڕێکخراوەیی.

لە مەغریب، ڕاپەڕینی نەوەی Z لە ساڵی 2025 ئەم ناکۆکییەی ئاشکرا کرد. ئەم نەوەیە ناڕەزایی دەربڕی دژی تێچووی ژیان و پەراوێزخستن بە بەکارهێنانی ئامرازی دیجیتاڵی و گفتوگۆی کۆمەڵایەتی راستەوخۆ. لەگەڵ ئەوەشدا ڕووبەڕووی سنووری کرداری سیاسی بێ چوارچێوە بووەوە، کە توڕەیی وشک کرد بەبێ ئەوەی گۆڕانکاری پێکهاتەیی بەدەست بهێنێت.

لە ئەمریکای لاتین، بزووتنەوەکان سەرکەوتوو بوون کاتێک شەقامیان لەگەڵ سندوقەکانی دەنگدان تێکەڵ کرد و فشاری جەماوەری و ڕێکخستنی جەماوەریان هێشتەوە. لە ئەوروپا شێوازی نوێی ڕێکخستن لە سکی ناڕەزایەتیەکانەوە دەرکەوت و پەیوەندی نێوان شەقام و دامەزراوەکان پێناسەی کردەوە و هاوسەنگییەکی نوێی لەناو سیستەمی ئێستادا دروست کرد. ئەم ئەزموونانە ئەوە دووپات دەکەنەوە کە خۆپیشاندان بەتەنیا ساتەوەختێکی ناتەواوە مەگەر ببێتە هێزێکی ڕێکخراو لەگەڵ ئاسۆیەکی کۆمەڵایەتی ئازادیخواز.

دەرسەکە لە ئەزموونی عێراق و ناوچەیی و جیهانییەوە ڕوون و

ئاشکرایە: خۆپیشاندان دەرفەت دەخولقێنێت، بەڵام ڕێکخستنی سیاسی ئەو گۆڕانکارییە دەگۆڕێت بۆ گۆڕانکارییەکی کاریگەر و کاریگەر و ڕادیکاڵ.

دووەم: هەڵبژاردن وەک میکانیزمێک بۆ گۆڕان، خوێندنەوەی ئەزموون

4. **خوێندنەوەیەکی ڕەخنەگرانە بۆ ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی 2025**

شکستی لیستە چەپ و پێشکەوتووەکان لە بردنەوەی یەک کورسی پەرلەمان لە هەڵبژاردنەکانی تشرینی دووەمی 2025 تەنها ئەنجامێکی نەرێنی هەڵبژاردن نەبوو. بەڵکو دەربڕینێکی چڕەوە بوو بۆ کێشە پێکهاتەییەکان کە پەیوەستی بە چارەسەر هەبوو لە پەیوەندی نێوان چەپ و کۆمەڵگا و لە ئامرازە سیاسییەکاندا کە بەکار دەهێنرێن. ئەم ئەنجامە ناتوانرێ تەنها بە یاسای هەڵبژاردنی نادادپەروەرانە ڕوون بکرێتەوە، نە بە هەژموونی پارەی سیاسی، نە بە ساختەکاری و دەستکاریکردن، هەرچەندە هەموو ئەم فاکتەرانە ڕاستەقینەن و کاریگەرییەکی زۆریان هەیە. ئەوەی ڕوویدا ئەنجامی کارلێک کردنی ئەم فاکتەرانە بوو لەگەڵ کێشە ڕێکخراوەییە ناوخۆییەکان، کە چەپ نەیتوانی دادپەروەری پڕۆژەکەی بگۆڕێت بۆ هەڵبژاردنێکی جەماوەری قەناعەتپێکەر.

کێشەکانی سەرچاوە

گرنگترینیان بۆشایی گەورە بوو لە سەرچاوە و تواناکاندا. لە بەرامبەر توانا زۆر سنووردارەکانی چەپ، هێزە باڵادەستەکان خاوەنی سەرچاوەی دارایی زۆر، ئامێری هەڵبژاردنی ئاڵۆز و تۆڕی فراوانی چاودێری و قازانجیان هەبوو. لاوازی بودجەی چەپەکان و لاوازی ژێرخانی هەڵبژاردنی فەرمانگە خۆجێییەکان و نوێنەران و میدیا و هەڵمەتی مەیدانی ڕێکخراو، کێبڕکێکەی بۆ قووەی نایەکسان کرد. لە ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو هێزانەی کە پارەی سیاسی، کاریگەری کارگێڕی و دەسەڵاتی میدیایان هەیە، توانای چەپی مامناوەند نەیتوانی هاوسەنگییەکی ڕاستەقینە لە شێوەی هەڵبژاردندا دروست بکات.

ئەم واقیعە یارمەتیدەر بوو بۆ بەردەوامی بوونی پەراوێزی چەپ بە بەراورد لەگەڵ هێزە دەسەڵاتدارەکان، پرۆسەی هەڵبژاردنی خۆی لاواز کرد، و هەستی بێدەسەڵاتی بەهێزتر کرد تەنانەت لە نێو لایەنگرانی خۆیاندا.

ئاستەنگەکانی گفتوگۆ و پەیوەندی: لە تیۆرییەوە بۆ واقیع

ئاستەنگەکانی گفتوگۆ و گفتوگۆ ڕوون و ئاشکرا بوون. گوتاری هەڵبژاردنی هێزە چەپەکان زۆرجار بەردەوام بوو لە بەکارهێنانی زمانی تیۆری و نوخبەیەک کە لە واقیعی ڕۆژانەی جەماوەردا ڕەنگ و ڕیشەی نەبوو. زۆرێک لە پرۆگرامەکانی هەڵبژاردن نزیکتر بوون لە لێدوانی ڕۆشنبیری درێژ وەک لە پلانی کاری سیاسی ڕوون. لەگەڵ ئەوەشدا کێشەی قووڵتر تەنها لە زمانەدا نەبوو، بەڵکو لە خودی میتۆدۆلۆژیاکەدایە: پێشکەوتن لە تیۆرەکانەوە بەرەو واقیع، نەک بەرەو واقیعی بەرجەستە بەرەو تێگەیشتن و گۆڕین. لەجیاتی گوێگرتن لە ئازاری ڕۆژانەی خەڵک و بنیاتنانی پرۆگرامەکە لەو خاڵەی سەرەتاوە، پرۆگرامەکان پڕ بوون لە بیرۆکەی ئامادە بۆ ئەوەی “دەبێ چی بێت”، بەبێ ڕەچاوکردنی پێویست بە ئەوەی چی دەکرێت بە لەبەرچاوگرتنی هاوسەنگی هێزە چینایەتی و سیاسییەکان.
پەیامەکە ئاسان نەبوو و دروشمە مەزنەکان وەرنەگێڕدران بۆ وەڵامی ڕاستەوخۆی پرسیارەکانی ڕۆژانەی خەڵک سەبارەت بە دامەزراندن و مووچە و کارەبا و تەندروستی و پەروەردە و نیشتەجێبوون. لەوەش گرنگتر، چەپەکان بەردەوام بوون لە پێشنیارکردنی “چارەسەری خوازراو” بەبێ پێشکەشکردنی “چارەسەری گونجاو”، هەنگاوی کرداری و وردە وردە کە لە ماوەیەکی نزیکدا بەدەست دەهێنرێت. جەماوەر تەنها بەدوای دیدێکی نموونەیی بۆ داهاتوو ناگەڕێت. ئەوان بەدوای هەنگاوی ڕوون و کارپێکراو دەگەڕێن کە ئەمڕۆ ژیانیان باشتر بکات و هیوایان پێ ببەخشێت کە گۆڕانکاری بەڕاستی دەگونجێت. لە بازاڕێکی سیاسیدا کە پشت بە وێنە و پەیامی خێرا و پەیوەندی ڕاستەوخۆ دەبەستێت، چەپ وا دەردەکەوت کە خۆی دەخاتە ڕوو یان ئاراستەی تەوژمێکی تری چەپ دەکات کە هاوڕا نییە، زیاتر لەوەی کە بە زمانی سادە و چارەسەرەکان پەیوەندی بە واقیعی ژیانیانەوە بکات.

پەرتەوازەیی و سەرلێشێواوی: دەرکەوتەکانی قەیرانی هەڵبژاردنەکانی 2025

لە هەڵبژاردنەکانی 2025، شکستەکە تەنها بەهۆی لاوازی دەنگەکانەوە نەبوو، بەڵکو لە پەرتەوازەیی و دۆخی سەرلێشێواوی لەگەڵ دیمەنی چەپدا بوو. بەشێک لە چەپەکان بایکۆتی هەڵبژاردنەکانیان کرد، هەڵبژاردنێکی تێگەیشتوو بە لەبەرچاوگرتنی لەدەستدانی متمانە بە پرۆسەی سیاسی و سنوورەکانی. هەرچەندە لە پراکتیکدا یارمەتیدەر بوو بۆ

زیادبوونی سەرلەشەواوی خەڵک لە جیاتی ئەوەی بگۆڕێت بە هەڵوێستێکی ڕێکخراو و وروژێنەر.
لەگەڵ ئەوەشدا سەرلەشەواویەکە تەنها لە دەرەوە نەبوو. تەنانەت لەناو پارتە چەپە بەشداربووەکانیشدا ڕێژەیەکی بەرچاو لە ئەندامان بایکۆتی هەڵبژاردنەکانیان کرد، ئەمەش ڕەنگدانەوەی قووڵایی قەیرانی ڕێکخراوەیی و سیاسی و بۆشایی متمانە لە نێوان بنکە و سەرکردایەتیەکاندایە. لە هەمان کاتدا، هێزە چەپە بەشداربووەکان بەسەر چەند لیستێکدا دابەش بوون بە پرۆگرامی هاوشێوە و گوتاری هاوشێوە. ئەم بڵاوبوونەوەیە هەمەچەشنی داهێنەرانەی بەرهەم نەهێنا. بەڵکو سەرلەشەواوی خەڵکی دروستکرد. جەماوەر بەدوای چەند وەشانێکی هاوشێوەی پڕۆژەی چەپدا ناگەڕێت. ئەوان بەدوای بەدیلێکی ڕوون دەگەڕێن کە بتوانرێت متمانەی پێبکرێت، تێبگات و بەرگری لێبکرێت. کاتێک چەندین وەشانی هەمان پڕۆژە بەبێ چوارچێوەیەکی یەکگرتوو یان ئاسۆیەکی هاوبەش پێشکەش دەکرێن، دادپەروەری خۆی لە بەڵێنێکی ئازادیخوازییەوە دەگۆڕێت بە سەرچاوەی سەرلەشەواوی.

بۆشایی متمانەی جەماوەری
بۆشایی متمانەی خەڵک مەترسیدارترین توخمە. جەماوەر مەرج نەبوو دژی چەپ دەنگ بدەن، بەڵام بە گشتی ئەڵتەرناتیڤێکی ڕوون و یەکگرتوویان تێدا نەبینی. خەڵکێکی زۆر بەشداری خۆپیشاندانە جەماوەرییەکان بوون و قوربانی گەورەیان دا، بەڵام لە هەڵبژاردنەکاندا دەربڕینێکی سیاسی ئەو ئەزموونەیان نەدۆزیەوە. ئەوان کەسیان نەدۆزیەوە کە بە ڕوونی پێیان بڵێت: ئەمە بەردەوامی ئێوەین، ئەمە پلانی ئێمەیە، ئەمانە ئەولەویاتی ئێمەن، ئەمانە ئامرازەکانمانن.
هەروەها بەشداری هەندێک لە هێزە چەپەکان لە حکومەتەکانی دوای 2003، سەرەڕای کاریگەری ڕاستەقینەی سنووردار لەسەر بڕیاردان، لە نێو بەشەکانی دانیشتواندا ئەو تێڕوانینەی دروست کرد کە بەشێک لە چەپەکان پەیوەستە بە سیستەمی سیاسی ئێستاوە. ئەم تێڕوانینەش تەنانەت ئەگەر ڕەنگدانەوەی [illegible] و مەبەستی ڕاستەقینە نەبوو، یارمەتیدەر بوو بۆ لاوازکردنی وێنەی چەپ وەک ئەڵتەرناتیڤێکی ئۆپۆزسیۆنی ڕادیکاڵ لە دەرەوەی دەسەڵات. جەماوەری ناڕازی کە دژی هەموو سیستەم هاتنە دەرەوە بەدوای هێزێکی سیاسی بە هیچ ناڕوونییەک لە هەڵوێستی بەرامبەر دەسەڵاتدا دەگەڕان، هێزێک کە بە هیچ

شێوەیەک بەشداری لە سیستەمی دابەشکردنی دەسەڵات و شکستی حکومەت کەڵەکەبوودا نەبێت. ئەم بۆشاییە لەلایەن کەسەوە پڕ نەکرایەوە و سندوقەکانی دەنگدان بە تەواوی بەتاڵ مابوونەوە لە دەنگی چەپەکان.

تەحەدای دیجیتاڵی و لاوازی وەبەرھێنان لە شۆڕشی تەکنەلۆژیا

ڕەنگە یەکێک لە مەترسیدارترین خاڵە لاوازەکانی ئەزموونی ھەڵبژاردنی چەپەکان لە عێراق و ھەرێمی کوردستان شکستھێنان بێت لە وەبەرھێنان لە شۆڕشی دیجیتاڵی و بەکارھێنانی کاریگەر. لە سەردەمێکدا کە بەشێکی زۆری شەڕە سیاسییەکان لە ڕێگەی بۆشاییە دیجیتاڵییەکانەوە بەڕێوە دەچن و ڕای گشتی لە ڕێگەی پلاتفۆرمە کۆمەڵایەتییەکانەوە شێوە دەکێشرێت، چەپەکان بەردەوام بوون لە کارکردن بە ئامرازە تەقلیدییەکان کە پێویستیان بە گەشەسەندن ھەیە. ڕاستی□ ھ□ندێک لە ھێزە چەپەکان ماڵپەڕ و ھەژماری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانیان ھەبوو، بەڵام ئامادەبوونی دیجیتاڵی لە ئاستی پێویستدا کاریگەر نەبوو، ڕێکخراو نەبوو و توانای کێبڕکێی نەبوو. تیمی ناوەڕۆکی تایبەت دروست نەکرا، ھەروەھا ئامرازەکانی شیکردنەوەی کارلێک و پێوانەکردنی کاریگەری، ھەروەھا پلانی ڕووبەڕووبوونەوەی ھەڵمەتی دژە یان ناوزڕاندنی سیستماتیک نەبوو.

لە کاتێکدا ھێزە ڕکابەرەکان بە شێوەیەکی کاریگەر وەبەرھێنانیان لە ڕیکلامەکان، داتای گەورە و تەکنیکەکانی کاریگەری سایکۆلۆژیدا دەکرد، چەپەکان ڕازی بوون بە پۆست و لێدوانی درێژ کە نەگەیشتە جەماوەری مەبەست. ئەم دواکەوتنە تەنھا تەکنیکی نەبوو. ڕەنگدانەوەی کەلێنێک بوو لە تێگەیشتن لە سروشتی خەباتی ھاوچەرخ، کە چیتر بوونی ڕاستی لە لایەن ک□سک□وە بەس نییە، بەڵکو دەبێت توانای گەیاندنی بە زمان و ئامرازەکانی سەردەم ھەبێت.

کێشەی نوێنەرایەتی ژنان لە سەرکردایەتییە چەپەکاندا

لێرەدا کێشەیەکی قووڵ لە نوێنەرایەتی ژنان لە نێو دەستەی سەرکردایەتی چەپ لە ھەموو ڕێکخراوەکاندا سەرھەڵدەدات، سەرەڕای ئەوەی ژنان زیاتر لە نیوەی کۆمەڵگا پێکدەھێنن، سەرەڕای بوونی چالاک و کاریگەریان لە بنکە ڕێکخراوەییەکان و کاری مەیدانی. ژنان بەشێکی سەرەکی پێکھاتەی خۆپیشاندانەکان بوون و باجێکی قورسیان دا بە قوربانیدان. لەناو ڕێکخراوە

چەپەکان خۆیان، ژنان ڕێژەیەکی بەرچاو لە کادرە چالاکەکان و سەرکردایەتی ڕاستەقینە لەسەر ئاستی بنکە و پارێزگاکان پێکدەهێنن. لەگەڵ ئەوەشدا ئەم چەی مەیدانە بە شێوەیەکی دادپەروەرانە لە ئاستی دەزگاکانی سەرکردایەتی باڵادا ڕەنگ نەداوەتەوە کە نوێنەرایەتی ژنان سنووردار دەمێنێتەوە و هەندێک جار سیمبولی نییە، بەبێ دەسەڵاتی ڕاستەقینە لە بڕیاردانی گرنگ کە زۆربەیان لە دەستی پیاواندا دەمێننەوە.
ئەم ناکۆکییە لە نێوان ڕۆڵی ڕاستەقینە و نوێنەرایەتی فەرمیدا چەپ لە ڕووی ڕێکخراوەییەوە لاواز دەکات و بەشێکی گەورەی متمانەی خۆی بێبەش دەکات کاتێک باسی دادپەروەری و یەکسانی دەکات. کێشەکە تەنها ئەخلاقی نییە. ئەوە سیاسی و ڕۆشنبیرییە: چۆن چەپ دەتوانێت داوای گۆڕانی کۆمەڵگا بکات کاتێک یەکسانی لە پێکهاتەکانی خۆیدا بەدەست نەهێناوە؟ چۆن دەتوانرێت متمانەی ژنان لە کۆمەڵگا بەدەست بهێنێت کاتێک خۆیان لە ناوەندەکانی بڕیاردانی ڕاستەقینە لەناو ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگادا پەراوێز خراون؟

کێشەی نوێنەرایەتی گەنجان و نەبوونی سەرکردەی گەنج لە ناوەندەکانی بڕیاردان

هێزە چەپەکان ڕووبەڕووی تەحەدایەکی گەورە دەبنەوە لە نوێنەرایەتیکردنی گەنجان لە پێکهاتەی سەرکردایەتییاندا. هەرچەندە زۆربەی ناڕەزایەتییە جەماوەریەکان لە جەوهەردا ڕاپەڕینی گەنجانن کە لەلایەن نەوەیەکی نوێوە بە ئامرازی نوێ و هۆشیاری جیاوازەوە سەرکردایەتی دەکرێن، بەڵام ئەم واقیعە لە پێکهاتەی سەرکردایەتی چەپ و بڕیاردانیاندا ڕەنگی نەداوەتەوە. تێکڕای تەمەنی سەرکردایەتی ڕاگەیەندراو لە زۆربەی ڕێکخراوە چەپەکاندا لە شەست ساڵ تێدەپەڕێت و تەنانەت لەو حاڵەتانەی کە گەنجان بەشداری پۆستی ڕێکخراوەیی دەکەن، ئامادەبوونیان بەزۆری لە دەرەوەی بەرەی سیاسی دەمێنێتەوە و ڕۆڵێکی سەرەکی و یەکلاکەرەوەیان لە داڕشتنی ستراتیجی و بڕیاردان نییە.
ئەم ناهاوسەنگییە تەنها پرسیاری تەمەن نەبوو، بەڵکو پچڕانی زمان و ئامرازەکان و تێگەیشتن لە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییە قووڵەکان بوو. ئەو گەنجانەی کە بە جەستەی خۆیان بەشداری خۆپیشاندان و خۆپیشاندانیان دەکرد و بە دەنگی خۆیان گوتاری خۆیان داڕشت، زیاتر خۆیان لە ڕۆڵی جێبەجێکردن و کاری مەیدانیدا دەبیننەوە، بەبێ بەشداری ڕاستەقینە لە پلاندانان

و دانانی ئاراستەی گشتی. ئەم پەراوێزخستنە پێکهاتەیە، تەنانەت ئەگەر مەبەستیش نەبووبێت، پاڵی بە زۆربەیان دا کە لە چوارچێوەی تەقلیدی دوور بکەونەوە و بەدوای شێوازی بەدیلی رێکخراودا بگەڕێن کە ئاسۆیی و نەرمتر بن. ئەنجامەکەش ئەوەیە کە چەپ بەشێکی گەورە و گرنگی وزەی نوێبوونەوەی خۆی تەرخان نەکرد و لە بازنەی دووبارەکردنەوەی هەمان شێوازەکانی سەرکردایەتیدا بەند کرابوو، لە کاتێکدا ئەو نەوەیەی کە دەبوایە لە ناوەندا بێت لە پەراوێز یان لە دەرەوەی چوارچێوەی چەپ مایەوە.

5. ئایا هەڵبژاردن میکانیزمێکی گونجاو نییە بۆ گۆڕان؟

بەشێک لە چەپەکان هەڵبژاردن لە عێراق بە ئامرازێکی نەزۆک دادەنێن یان یارییەک کە ئەنجامەکانی پێشوەخت دیاری کراون. ئەم هەڵسەنگاندنە پشت بە ڕاستی دەبەستێت، بەڵام کاتێک دەگۆڕێت بۆ هەڵوێستێکی پرەنسیپی جێگیر کە بە گفتوگۆ و پێداچوونەوە ناکرێت، کێشە دروست دەبێت. هەڵبژاردن وەک میکانیزمێک خۆی لە خۆیدا نە پێشکەوتووخواز و نە پارێزگارە. ئەوان گۆڕەپانێکی ململانێن کە دەتوانرێت بەکار بهێنرێن بۆ بەهێزکردنی زاڵبوون، هەروەک چۆن دەتوانرێت بەکار بهێنرێن بۆ چوونە ژوورەوە، بە پلەی جیاواز.
ئەزموونی جیهانی دەریدەخات کە چەپ سەرکەوتوو بووە لە چوونە ناو سیستەمی هەڵبژاردنی توندتر کاتێک ستراتیژێکی ڕوونی هەبوو. لە ئەمریکای لاتین و شوێنەکانی تری باشووری جیهان، سیستەمەکان کەمتر ئاڵۆز و زاڵ نەبوون، لەگەڵ ئەوەشدا چەپەکان توانیویانە هەڵبژاردن بگۆڕن بۆ ئامرازێک لە نێو ئەوانی تردا، نەک جێگرەوەی خەباتی کۆمەڵایەتی و نە پێچەوانەی ئەوە. کێشەکە لە عێراقدا تەنیا لە هەڵبژاردندا نەبوو، بەڵکو لە چۆنیەتی چوونە ژوورەوە و بە چ ئامرازێک و بە چ گوتارێک و بە چ هاوپەیمانێتییەک و کاتێک کورسی بەدەست دەهێنرێت میکانیزمی کارکردن لە ناو پەرلەمان دەبێت چی بێت.
هەڵبژاردن خۆی لە خۆیدا گۆڕانکاری ڕیشەیی ناکات، بەڵام دەتوانێت ببێتە یەکێک لە گۆڕەپانەکانی. ڕەتکردنەوەی ڕەهای هەڵبژاردن لەوانەیە هەڵوێستێکی ئەخلاقی بێت، بەڵام لە ڕووی سیاسییەوە لەوانەیە ببێتە هۆی گۆشەگیری. بەشداری نەکراو لەوانەیە ببێتە هۆی بەشداریکردن. تەحەدای ڕاستەقینە بنیاتنانی توانای بەکارهێنانی ئەم میکانیزمەیە بەبێ ئەوەی بکەوێتە داوی ئەو، واتە بەستنەوەی بە بزووتنەوەیەکی

كۆمەڵا يەتى جەماوەرى زيندوو، پرۆگرامێكى ڕوون و رێكخراوێكى بەهێز كە هەموو دەستكەوتێكى بچووك دەگۆڕێت بۆ دەسكێكى گەورەتر.

سێيەم : پەرتەوازەيى سەنديكاكانى كرێكاران و ڕێكخراوە جەماوەرىيەكان و لاوازى سەربەخۆيى

يەكێك لە گرنگترين كێشە پێكهاتەييە قووڵەكان كە كاريگەرى لەسەر تواناى چەپى عێراقى هەبوو بۆ بنياتنانى بنكەيەكى كۆمەڵا يەتى فراوان و سەقامگير، پەرتەوازەيى لە نێو ڕێكخراوە جەماوەرييەكاندا، بەتايبەتى ڕێكخراوە فێمينيستەكان، خوێندكاران، سەنديكاكانى كرێكاران و سەنديكاى پيشەيى. بەشێكى گرنگى ئەم پەرتەوازەبوونە ئەنجامى ڕاستەوخۆى ميتۆدى كاركردنى زاڵ بوو لە نێو زۆربەى هێزە چەپەكاندا، كە لەسەر بنياتنانى سەنديكاكان و ڕێكخراوە جەماوەريەكان وەك بەرەيەكى سياسى ڕاستەوخۆ بۆ پارتەكە دامەزراوە، نەك وەك رێكخراوێكى سەربەخۆى ڕاستەقينە كە بەرژەوەندييەكانى كەرتە كۆمەڵا يەتييەكانيان دەردەبڕن.
هۆشيارى سەبارەت بەم بۆچوونە پێويست بوو، بەتايبەتى لە وڵاتێكدا كە ئەزموونێكى تاڵى لە يەكێتى سياسى لە سەردەمى ديكتاتۆرى پێشوودا هەبوو، كاتێك ئەوان بوون بە ئامرازى كۆنتڕۆڵ نەك ن□و□نەرايەتى بەرژەوەندييە جەماوەرييەكان. هەڵوێستى نێگەتيڤ بەرامبەر بە يەكێتييە سياسيكراوەكان هێشتا لە يادەوەرى خەڵكدا هەيە و دەسەڵاتدارانى بەغدا و هەرێم بەردەوامن لە گرتنەبەرى هەمان ڕێباز. بەڵام چارەسەر ئەوە نەبوو كە چەپەكان هەمان كار بكەن. بەڵكو دەبێت ئەم شێوازە بشكێنێت و مۆدێلێكى جياواز پێشكەش بكات لەسەر بنەماى سەربەخۆيى ڕاستەقينە و ديموكراسى و پلۆراليزم.

ڕێكخراوەكانى بەرە و ئەلتەرناتيڤى سەربەخۆ

زۆربەى ڕێكخراوە چەپەكان جەختيان لەسەر دامەزراندنى سەنديكا، فيدراسيۆن و رێكخراوى خۆيان دەكردەوە و هەندێك جار تاكە پارتێك زياتر لە يەك ڕێكخراو لە هەمان كەرتدا دامەزراند ل□ بەر هۆكارى پەيوەنديدار بە ناكۆكى ناوخۆيى. ئەنجامەكە ديمەنێكى پەرتەوازەيى دەيان ڕێكخراوى بچووك بوو كە هەريەكەيان بانگەشەى ئەوە دەكەن كە نوێنەرايەتى هەمان كەرت دەكەن، بەڵام ڕۆڵيان سنووردار بوو و بەسترا يەوە بە هێزى ئەو حزبەى كە لە پشتيانەوە وەستاوە. ئەم بۆچوونە ڕێكخراوەكان لە ناوەڕۆكى ڕاستەقينەى خۆيان بەتاڵ دەكاتەوە:

ئەو یەکێتییەی کە بە خزمەتکردنی پارتێکی دیاریکراو دروست کراوە توانای نوێنەرایەتی کرێکاران لە هەمەچەشنیدا لەدەست دەدات، ڕێکخراوی فێمینیستی توانای خۆی بۆ ڕاکێشانی ژنان لە دەرەوەی بازنەی حزبەکە لەدەست دەدات و یەکێتی خوێندکاران دەبێتە گۆڕەپانێک بۆ ململانێی حزبی.

بنیاتنانی یەکێتییەکی بەهێز و سەربەخۆ بە دەیان هەزار ئەندام هەزار جار باشترە لە دروستکردنی کۆمەڵێک سەندیکای بچووک کە سەر بە پارتە چەپە جیاوازەکانن. یەکێتی سەربەخۆ بەشێوەیەکی کاریگەرتر بەرگری لە مافەکان دەکات، متمانەی فراوانتر بەدەست دەهێنێت، کەش و هەوایەکی پێشکەوتووتر دەخولقێنێت، ئەمەش خزمەت بە پڕۆژەی چەپ دەکات، تەنانەت ئەگەر چەپ کۆنترۆڵی ڕاستەوخۆی بەسەر سەرکردایەتی و کارەکەیدا نەکات.

کۆنگرە نێودەوڵەتییەکان وەک بنەمایەکی پرکتیکی بۆ بنیاتنانی یەکێتی و فیدراسیۆنی دیموکراتی سەربەخۆ بەرهەمدارتر دەبوو ئەگەر هەوڵەکان ئاراستە بکرایە بۆ بنیاتنانی سەندیکای کرێکاری و پیشەیی سەربەخۆ و فیدراسیۆن، شانبەشانی ڕێکخراوە جەماوەری و فێمینیستی سەربەخۆکان، کە کارەکانیان لەسەر بنەمای مافە نێودەوڵەتییەکانی مرۆق و کار و پەیماننامەکانی مافەکانی ژنان بنیات بنێن. ئەمانە بریتین لە جاڕنامەی جیهانی مافەکانی مرۆق، پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە ئابووری، کۆمەڵایەتی و کەلتوورییەکان، پەیماننامە بنچینەییەکانی ڕێکخراوی کاری نێودەوڵەتی (ILO) سەبارەت بە ئازادی کۆبوونەوە و مافی ڕێکخستن، و پەیماننامەی نەهێشتنی هەموو شێوەکانی جیاکاری دژی ژنان (CEDAW) لەگەڵ پێوەرە پابەندەکانی بۆ پاراستنی مافەکانی ژنان و دەستەبەرکردنی یەکسانی تەواویان. ئەم پەیماننامانە سەرچاوەیەکی بنچینەیی بۆ کاری ڕێکخراوە سەربەخۆکانی فێمینیستی پێکدەهێنن، وەک چوارچێوەیەکی یاسایی نێودەوڵەتی کە مافە سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانی ژنان دەناسێنن و شەرعییەتێک بە خەباتیان دەبەخشن کە لە چوارچێوەی تەسکی ناوخۆیی تێدەپەڕێت.

ئەوەی لەم پەیماننامانە و ستانداردە نێودەوڵەتییەکاندا دەردەکەوێت زۆرجار لەوە زیاترە کە هێزە چەپەکان خۆیان وەک داواکاری پێشکەوتوو پێشکەشی دەکەن، چ لەسەر مافەکانی کرێکاران، چ مافەکانی خەڵک یان مافەکانی ژنان. سوود وەرگرتن لەم سەرچاوەیانە نەک تەنها چوارچێوەیەکی یاسایی و ئەخلاقی بەهێز بە خەباتی یەکێتی و فێمینیستی دابین دەکات،

بەڵکو یارمەتیدەرە بۆ کەمکردنەوەی هەستیاری و تۆمەتی سیاسی کردنی پارتیزانی لەناو یەکێتییەکان، فیدراسیۆن و ڕێکخراوە جەماوەرییەکاندا، چونکە داواکارییەکان لە دروشمی ئایدیۆلۆژیای گشتییەوە دەگۆڕێت بۆ مافێکی دانپێدانراوی نێودەوڵەتی کە لە بەردەم کۆمەڵگا و دەسەڵاتداراندا بەرگری لێدەکرێت.

هۆشیاری نوێ و پێویستی پێداچوونەوە

نەبوونی سەندیکا، فیدراسیۆن و ڕێکخراوی بەهێز و سەربەخۆ چەپی زۆر لاواز کرد. کاتێک ساتە یەکلاکەرەوەکان هاتن، خۆی لە بۆشاییەکی ڕێکخراوەییدا دەبینییەوە: هیچ سەندیکایەک نەبوو بتوانێت خۆپیشاندان و خۆپیشاندانەکان بگۆڕێت بۆ مانگرتن کە ئابووری ئیفلیج بکات، هیچ بزووتنەوەیەکی یەکگرتووی خوێندکاران، هیچ ڕێکخراوێکی فێمینیستی کاریگەری فراوانی نەبوو. لە جێگەی ئەوان دەیان ڕێکخراوی بچووکی ڕکابەر وەستابوون.
جەماوەر، بەتایبەتی گەنجان لە گۆڕەپانەکانی ناڕەزایی چیتر متمانەیان بە ڕێکخراوەکانی یەکێتی و "پێشەوە" نەماوە و شێوەی ئاسۆیی ڕێکخراو و دەستپێشخەری سەربەخۆیان پەسەند کردووە. لە ڕاستیدا، بەشێکی گەورە لە ڕێکخراوە حزبییەکان بە گشتی دوور کەوتوونەتەوە، دیاردەیەکی شایەنی لێکۆڵینەوەیە نەک ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵی یان ڕەتکردنەوە. کات گۆڕاوە و جەماوەر ئەمڕۆ بەرەو ڕێکخراوە سەربەخۆ و فرە پلاتفۆرمەکان دەڕوات کە ڕێز لە سەربەخۆیی خۆیان دەگرن و هێڵە حزبییەکانی ئامادە ناسەپێنن. ئەمە پێویستی بە پێداچوونەوەیەکی بنەڕەتی هەیە. هەڵبژاردن چیتر لە نێوان بنیاتنانی بەرەیەکی سەربەخۆ یان نەکردنی کاری جەماوەری نییە، بەڵکو لە نێوان بەردەوامی پەرتەوازەیی یان گواستنەوە بۆ پشتیوانیکردنی سەندیکای بەهێز و سەربەخۆ و فیدراسیۆنی کە چەپەکان وەک تاکێک پابەند بە کێشەکانی کەرتەکانیان کار دەکەن.
پارادۆکسی ئازاربەخش ئەوەیە کە چەپ داوای یەکگرتنی جەماوەری کرێکار دەکات، بەڵام ئەم سیاسەتە بە مەبەست بووە هۆی بڵاوبوونەوەی هەوڵەکان. ڕێگای یەکگرتن بە فرە ڕێکخراوە سەربەخۆکاندا تێناپەڕێت. بەڵکو بە بنیاتنانی یەکێتی، فیدراسیۆن و ڕێکخراوی بەهێز و سەربەخۆ تێدەپەڕێت کە هەمووان کۆدەکاتەوە، بە گوێدانە ئینتیمای ڕۆشنبیری،

نەتەوەیی یان ئایینی، لە دەوری بەرژەوەندییە هاوبەشەکانیان.

چوارەم: بەرەو ستراتیژێکی یەکگرتوو و یەکخستنی ڕێگاکان و یەکخستنی چەپ

6. تێپەڕاندنی کەمکردنەوە: ناڕەزایی دەربڕین، هەڵبژاردن و ڕێکخستنی یەکێتی

یەکێک لە دیارترین ئاستەنگەکان کە چەپی عێراق ڕووبەڕووی بووەوە لە بزووتنەوە ناڕەزاییەتییەکانی ئەم دواییەدا مامەڵەکردن بوو لەگەڵ ئەو پرسیارە: ئایا ئەولەویەتی هەڵبژاردنە یان خۆپیشاندان؟ ئەم پرسیارە، بەم شێوەیە داڕێژراوە، ڕەنگە ڕەنگدانەوەی کەموکورتی لە بیرکردنەوەی دیالێکتیکی، و تێگەیشتن لە گۆڕان وەک پرۆسەیەکی ئاڵۆز لەگەڵ چەندین ئاست و ئامراز. مێژوو هیچ نموونەیەکی گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی قووڵ لە ڕێگەی میکانیزمی پاک و دابڕاوەوە پێشکەش ناکات. بەڵکو، لە ڕێگەی کارلێکردنی بەردەوامی نێوان شەقام، ڕێکخراو، دامەزراوەکان، و خەباتی ڕۆژانە.
ناڕەزایی هەرچەندە گەورە بێت، پێویستی بە ئامرازی تر هەیە بۆ هەڵوەشاندنەوەی سیستەمێکی ئاڵۆز کە دەوڵەت و چەک و پارە و میدیای تێدایە. لە هەمان کاتدا، هەڵبژاردن، مەبەستی بەشداربووان هەرچییەک بێت، پێویستی بە فشاری کۆمەڵایەتی ڕێکخراو و بەردەوام هەیە بۆ ئەوەی ببێتە ئامرازێکی ڕاستەقینەی گۆڕان. گرنگترین پرسیار ئەوە نییە کە کامیان هەڵبژێرین، بەڵکو چۆن ستراتیژێک دابمەزرێنین کە هەر ئامرازێک لە شوێنی گونجاوی خۆیدا بەکار بهێنێت و لە یەک دیدگادا بە یەکیان ببەستێتەوە.
ستراتیجی یەکخراو مانای هەبوونی بزووتنەوەیەکی ناڕەزایی بەردەوام و بەدرێژایی ساڵ و داواکاری ڕوون و توانای خۆڕێکخستن هەیە لە ڕێگەی سەندیکاکان و فیدراسیۆنە جەماوەرییە سەربەخۆکان (کە پێویستی بە تێپەڕاندنی ڕێبازی “ڕێکخراوی پێشەوە” و هەنگاونان بەرەو بنیاتنانی ڕێکخراوی یەکێتی دیموکراتی هەیە کە بەڕاستی نوێنەرایەتی بنکەکانیان بکات نەک ئەجێندای حزبی)، لە هەمان کاتدا پڕۆژەیەکی هەڵبژاردنی سیاسی چەپی یەکگرتوویان هەبێت. نەک وەک جێگرەوەی شەقام، بەڵکو وەک درێژکراوەی. هەروەها مانای

کارکردن لە ناو کۆمەڵگادا، لە سەندیکاکان، فیدراسیۆنەکان، گەڕەکەکان، زانکۆکان و شوێنی کارەکان، وەک گۆڕەپانێکی خەباتی ڕۆژانە کە لە گۆڕەپانی گشتی یان پەرلەمان کەمتر گرنگ نییە. ئەم وانەیە پێویستی بە زیاتر وەرگرتن لە ئەزموونی عێراق هەیە لە شەپۆلی ناڕەزایی یەک لە دوای یەکدا، بە دوورکەوتنەوە لە دووبارەبوونەوەی هەمان کێشە لە هەر ساتێکی ناڕەزایی نوێدا.

7. دەرسەکانی ئەزموونی جیهانی کاری هاوبەش

ئەزموونی جیهانی لە دەیان ساڵی ڕابردوودا وانەی ڕوون دەربارەی بەهای تێکەڵکردنی ناڕەزایی و ڕێکخستن و کاری هەڵبژاردن پێشکەش دەکات، نەک وەک ڕێڕەوی دژ بە یەک، بەڵکو وەک ئەڵقەیەک لە یەک زنجیرەدا.

لە ئەمریکای لاتین، هێزە چەپەکان تەنها دوای پرۆسەیەکی درێژخایەن لە ناڕەزایی کۆمەڵایەتی گەیشتنە دەسەڵات یان پێگەی کاریگەر کە هۆشیارییەکی نوێی بەرهەم هێنا، کە دواتر سیاسی ڕێکخرا بوو.

لە کۆڵۆمبیا، چەپەکان ڕووبەڕووی مێژووییەکی دوورودرێژ لە سەرکوت و توندوتیژی بوونەوە. پاشەکشەی نەکرد بە دابڕانی هەمیشەیی ناڕەزایی دەربڕین. بەڵکو کاری کرد بۆ بنیاتنانی هاوپەیمانییەکی فراوان کە هێزەکانی چەپ و فێمینیستی و ژینگەیی لەخۆ دەگرێت، لەگەڵ سەندیکاکانی کرێکاران و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان. ئەم کارە هاوبەشە لەسەر بنەمای کەمترین پرۆگرامێکی ڕوون و ئاشکرا ڕێگەی دا توڕەیی کۆمەڵایەتی بگۆڕێت بۆ هێزی هەڵبژاردن و چەپی هێنایە سەر سەرۆکایەتی بۆ یەکەم جار لە مێژووی وڵاتدا. دەرسەکە لێرەدا ئەوەیە کە یەکگرتن، تەنانەت لە نێوان هێزە جیاوازەکانی ئایدیۆلۆژیا، کاتێک دەگونجێت کە لەسەر ئەولەویاتی بەرجەستە بگاتە ژیانی جەماوەر.

لە بەرازیل، ڕووخاندنی ڕاستڕەوی توندڕەو بەبێ هاوپەیمانییەکی فراوان کە سنوورە تەقلیدییەکانی چەپ تێدەپەڕێنێت، مەحاڵ نەبوو. پارتی کرێکاران سەرەڕای بەهێزی مێژوویی خۆی تێگەیشت کە گەڕانەوە بۆ دەسەڵات تەنیا لە ڕێگەی بنکەی تەقلیدی خۆیەوە نابێت بەڵکو لە ڕێگەی بنیاتنانی بەرەیەکی پێشکەوتووخوازی فراوان کە پشت بە سەندیکاکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و کەرتەکانی چینی ناوەند دەبەستێت ئەم تێکەڵەی کاری جەماوەری و ڕێکخستنی هەڵبژاردن هاوسەنگی سیاسی گەڕاندەوە و نیشانی دا کە

پراگماتیزم تاکتیکی مانای وازهێنان لە پرەنسیپەکان نییە، بەڵکو پاراستنی ناوەڕۆکی پڕۆژەکە.

لە چیلی، لەگەڵ شکستی هەڵبژاردنەکانی ئەم دواییەی 2025، چەپەکان لە گۆڕەپانەکە ون نەبوون. بەڵکو ئامادەبوونێکی کۆمەڵایەتی بەرجەستە دەهێڵێتەوە، بە سوود وەرگرتن لە هاوپەیمانییە فراوانەکانی، ڕۆڵی سەندیکاکان و فیدراسیۆنەکان، و تۆڕەکانی کاری کۆمەڵایەتی. ئەم ئامادەبوونە ڕەنگ و ڕیشەی خۆی لە ڕاپەڕینی 2019 دژ بە نیولیبرالیزم دەدۆزێتەوە، کە ڕێگە بە دووبارە داڕشتنەوەی دیمەنی سیاسی کردەوە. بەڵام ئەوەی ئەم ڕێگایەی چارەسەر کرد، تەنها شەقام نەبوو، بەڵکو توانای گۆڕینی ئەم تەوژمە کۆمەڵایەتییە بوو بە هاوپەیمانییەکی هەڵبژاردنی ڕێکخراو کە بووە هۆی سەرکەوتنی سەرۆکایەتی بۆریچ. سەرەڕای شکستەکانی دواتر و سنووردارکردنی ئەزموون لەناو دامەزراوەکانی دەوڵەتدا، هاوپەیمانێتییەکە وەک هێزێکی سیاسی مایەوە، چونکە شەقام لە ڕێکخستن دابڕاو نەبوو و ناڕەزایی بە ڕۆڵی سەندیکاکان و فیدراسیۆن و کاری کۆمەڵایەتی ڕێکخراوەوە بەسترابووەوە، کە ڕێگە بە بوونی کۆمەڵایەتی ڕاستەقینە دەدا تەنانەت لە کاتی پاشەکشەی هەڵبژاردنەکاندا.

لە ئەوروپا ئەزموونی لیستی یەکێتی لە دانمارک وەک مۆدێلێکی ڕوون دەوەستێت. سێ پارتی چەپی بچووک کە نەیانتوانی بچنە ناو پەرلەمانەوە، بڕیاریان دا یەکبگرن لە یەک چوارچێوەدا. جیاوازییەکانیان نەهێشتەوە، بەڵام لە چوارچێوەی پێکهاتەیەکی نەرمدا بەڕێوەیان بردوون کە ڕێگە بە یەکخستنی هەوڵی هەڵبژاردن و بنیاتنانی ئامادەبوونێکی جەماوەری بەردەوام دەدات. ئەنجامەکە گواستنەوەی چەپ بوو لە پەراوێزەوە بۆ پێگەیەکی کاریگەر، بەبێ وازهێنان لە ڕادیکاڵیزمی کۆمەڵایەتی.

ئەوەی ئەم ئەزموونانە یەکدەخات دانپێدانانیان بەوەی کە گۆڕانکاری لە یەک ئامرازەوە دەرناکەوێت، نە لە یەک ساتەوەخت، بەڵکو لە کاری کەڵەکەبوو، یەکگرتوو و ڕێکخراو کە تووڕەیی کۆمەڵایەتی، ڕێکخستنی سیاسی و کاری ڕۆژانە لەناو کۆمەڵگادا تێکەڵ دەکات. هەموویان ڕووبەڕووی کۆسپ و شکستیان بووەوە، بەڵام نەگەڕاونەتەوە بۆ سفر، چونکە چوارچێوەیەکی ڕێکخراوەییان دامەزراند کە توانای فێربوون و خۆگونجاندنیان هەیە.

8. ئەمە بۆ چەپەکانی عێراق چی دەگەیەنێت؟ پێویستیی

هەڵسەنگاندنی زانستی و نوێکردنەوەی گشتگیر

چەپی عێراقی بەدەر نییە لە یاساکانی خەباتی کۆمەلایەتی ئەوەی لێرەدا سەرکەوتوو نەبوو لە شوێنێکی تر سەرکەوتوو بوو، نەک لەبەر ئەوەی ئەو کۆمەڵگایانە باشتر یان ئاسانترن، بەڵکو لەبەر ئەوەی هێزە چەپەکان لەوێ بوێری ئەوەیان هەبوو هەڵسەنگاندنێکی زانستی ڕەخنەگرانە بۆ ئەزموونەکانیان ئەنجام بدەن، وە بەرهێنان لە گەشەی مەعریفی و ئامرازی دیجیتاڵی مۆدێرن بکەن بۆ تێگەیشتن لە واقیع و پێوانەکردنی کاریگەری، وە نەرمی پێویستیان هەبوو بۆ نوێکردنەوەی ئامرازەکانیان و پەرەپێدانی گفتوگۆ و شێوە ڕێکخراوەییەکانیان لەگەڵ گۆڕانە کۆمەڵایەتییەکاندا. عێراق خاوەنی توانایەکی گەورە و هۆشیاری پێشکەوتوو و ئەزموونی قووڵی خۆپیشاندانەکانە. ئەوەی کەموکورتی هەیە تووڕەیی نییە، بەڵکو ڕێکخستنە. ئازایەتی نییە، بەڵکو میتۆدی زانستی لە هەڵسەنگاندن و ئامادەیی بۆ نوێبوونەوەی بنەڕەتی.

ئەوەی ئەمڕۆ پێویستە هەڵسەنگاندنێکی زانستی گشتگیرە بۆ ئەزموونی چەپی عێراق، بە پشتبەستن بە شیکردنەوەی قووڵ بە داتا بەردەستەکان، ڕاپرسی ڕاستەقینە لەسەر ڕای گشتی و ئاراستەکان، و لێکۆڵینەوەی ورد لە هاوسەنگی هێز چینایەتی و سیاسی. هەڵسەنگاندنی زانستی مانای ڕازیبوون بە تێڕوانین یان لێکدانەوەی ئامادە نییە. بەڵکو پێویستی بە بەکارهێنانی ئامرازی شیکاری مۆدێرن هەیە، لە زانستی داتەوە بۆ توێژینەوەی کۆمەڵایەتی، بۆ تێگەیشتن لە کوێ شکستمان هێنا، لە کوێ سەرکەوتوو بووین، لە کوێ هەڵەمان کرد، و چی دەتوانرێت ڕاست بکرێتەوە. ئەم هەڵسەنگاندنە دەبێت ببێتە هۆی نوێبوونەوەیەکی فکری و سیاسی و ڕێکخراوەیی قووڵ کە لە پێداچوونەوە بە گریمانە کۆنەکان نەترسێت و دوودڵ نەبێت لە پێشنیارکردنی چارەسەری نوێ کە بە نەرمی و توانای خۆگونجاندن لەگەڵ واقیعی گۆڕاو تایبەتمەند بێت.

ئەوەی پێویستە گواستنەوەی میکانیکی ئەزموونی کەسانی تر نییە، بەڵکو سوود لێوەرگرتنە بە شێوازێکی گونجاو لەگەڵ واقیعی خۆمان و هاوسەنگی چینایەتی و سیاسی هێزەکان لەعیراق و هەرێمی کوردستان و تایبەتمەندی پێکهاتەی کۆمەلایەتی و مێژووی ناوخۆیی خەبات هەر ئەزموونێک ناوەڕۆکی خۆی هەیە، لەگەڵ ئەوەشدا یاسا گشتییەکانی خەباتی کۆمەڵایەتی بە دروستی دەمێننەوە: یەکگرتن، ڕێکخستن، تێکەڵکردنی ئامرازە جیاوازەکانی خەبات، و پەیوەندی ئۆرگانیکی لەگەڵ جەماوەر.

لە هەمووی گرنگتر توانای فێربوونی بەردەوام، هەڵسەنگاندنی خولی و گەشەپێدانی خودی لەسەر بنەمای ئەزموونی کەڵەکەبوو و داتای نوێ.

تێکەڵکردنی ناڕەزایی لەگەڵ هەڵبژاردن، شەقام لەگەڵ دامەزراوەکان، پێویستییەکی پراکتیکی بەپەلەیە کە لە خوێندنەوەی واقیع و هاوسەنگی هێزەوە وەرگیراوە. بەبێ ئەم تێکەڵەیە، چەپ بەردەوام دەبێت لە جووڵە لە بازنەیەکی خراپدا: تەقینەوەی ناڕەزایی بەهێز لە شەقامەکان بەڵام کاریگەری سیاسی بەردەوامی سنووردارە و بەشداری لاوازی هەڵبژاردن چونکە لە بنکەیەکی کۆمەڵایەتی ڕێکخراوەوە دابڕاوە.

پێنجەم: بنیاتنانی چوارچێوەیەکی چەپی یەکگرتوو و پێویستی ئەگەرەکان

پرسی بنیاتنانی چوارچێوەیەکی چەپی یەکگرتوو لە عێراقدا چیتر بابەتێکی تیۆری یان خۆشگوزەرانی سیاسی نوخبەی نییە. بەڵکو گۆڕاوە بۆ پێویستییەکی مێژوویی دەستبەجێ کە هاوسەنگی هێز و ئەنجامی ئەزموون و سنوورەکانی بەردەوامبوون بۆ هاوکێشەی ئێستا سەپاندووە. پەرتەوازەیی چیتر تەنها لاوازی نییە. بۆتە بەربەستێکی ڕاستەقینە لەبەردەم هەر ئەگەرێکی کاریگەری، و سەرچاوەیەکی هەمیشەییە بۆ لەدەستدانی متمانەی خەڵک. ئەزموون دەریخستووە کە چەپ کە وەک دوورگەیەکی ڕکابەری جیا کار دەکات، نەیتوانیوە ئامادەیی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری خۆی بگەیەنێت بە هێزێکی سیاسی ڕێکخراو، هەرچەندە تەنها گوتاری خۆی بێت یان قوربانییە قووڵەکانی.

چوارچێوەی یەکگرتوو مانای نەهێشتنی جیاوازییە ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەییەکان و تواندنەوەی هەمووان نییە بۆ یەک پارتێکی داخراو. ئەزموونی جیهانی دەریدەخات کە چوارچێوە فراوانە سەرکەوتووەکان ئەوانەن کە فرەیی لەناویاندا بەڕێوە دەبەن، نەک ئەوانەی جیاوازییان سەرکوت کردووە. ئەوەی پێویستە چوارچێوەیەک بێت لەسەر بنەمای بەرنامەیەکی هاوبەش کە ئەولەویاتی بەپەلە دیاری بکات و بابەتە تیۆرییە مشتومڕەکان بۆ گفتوگۆی دیموکراتی بەجێبهێڵێت، بەبێ ئەوەی ڕێگە بدات ببنە هۆکاری ئیفلیج.

ئەم چوارچێوەیە دەبێت بۆ پارت و ڕێکخراوەکان و هەروەها بۆ ئەو چالاکوانانەی کە سەر بە هیچ ڕێکخراوێک نین کراوە بێت. بەشێکی زۆری چەپەکانی ئەمڕۆ لە دەرەوەی چوارچێوەی حزبی تەقلیدی کار دەکەن، یان بەهۆی سیاسەتی ڕێکخراوەیی هەڵە،

ەتکردنەوەی فۆرمی ڕێکخراوەیی بەردەست، یان هەکاری تر.

نەخشەڕێگا: بنەما پراکتیکییەکان بۆ چوارچێوەیەکی چەپی یەکگرتوو

هاوپەیمانەتییەکە کە لەخۆ دەگرێت؟ یەکڕیزی لەسەر بنەمای کاری کۆمەڵایەتی نەک لەسەر بنەمای شوناسی ئایدیۆلۆژی
چوارچێوەی یەکگرتووی خوازراو دەبێت کراوە و گشتگیر بێت و سەرجەم هێزە چەپ و پێشکەوتووەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان بگرێتەوە بەبێ پەراوێزخستن و پەراوێزخستن واتە پارت و ڕێکخراوە چەپەکان لە هەموو تەوژمە جۆراوجۆرەکانیان، کۆمۆنیست، سۆسیالیست، پێشکەوتووخواز و مەدەنی. هەروەها ڕێکخراوە جەماوەرییەکان، سەندیکاکانی کرێکاران و پیشەیی، فیدراسیۆنی خوێندکاران، ڕێکخراوەکانی فێمینیستی و ڕێکخراوەکانی ماف، ژینگەیی و مەدەنی دەگرێتەوە کە دیدێکی پێشکەوتووخواز و تێکۆشان بۆ زۆرترین ئاستی دادپەروەری و یەکسانی کۆمەڵایەتی هاوبەشن. لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە کە چوارچێوەکە دەبێت کراوە بێت بۆ چالاکوانانی سەربەخۆ، ئەوانەی سەر بە هیچ ڕێکخراوێکی حزبی نین، بەڵام بڕوایان بە پڕۆژەکە هەیە و کاری بۆ دەکەن.
پێوەر لێرەدا ئینتیمای ئایدیۆلۆژی نییە، بەڵکو پراکتیکی ڕاستەقینەیە: هەموو کەسێک کە کار دەکات و بەشداری دەکات لە گۆڕینی ژیانی جەماوەر بەرەو باشتر و تێکۆشان بۆ یەکسانی، دادپەروەری کۆمەڵایەتی، ماف و کەرامەتی مرۆڤ، بەشێکە لە کەمپی چەپ، بێ گوێدانە ئەو ناوەی هەڵیگرتووە یان باکگراوندی ڕۆشنبیری کە لێوەی دەڕۆن. چەپ ناسنامەیەکی ئایدیۆلۆژیای داخراو نییە. بەڵکو هەڵوێستێکی پراکتیکییە لەسەر واقیع، و هەڵبژاردنێکی ڕوونە بۆ لایەنگری جەماوەری کرێکار. ئەم هاوپەیمانییە فراوانە دەبێت لەچوارچێوەی پێکهاتەیەکی دیموکراسی ڕووندا بەڕێوە ببرێت کە ڕێز لە تایبەتمەندییەکان بگرێت و لەسەر بنەمای هاوبەش بنیات بنرێت و هەمووان بەرەو یەک ئامانج ئاراستە بکات ئەویش گۆڕینی هاوسەنگی هێز لە بەرژەوەندی کرێکارانی دەستی و ڕۆشنبیری لەسەرتاسەری عێراق و هەرێمی کوردستان
ناوێکی سادە و ناسنامەیەکی یەکگرتوو.
چوارچێوەی یەکگرتوو پێویستی بە ناوێکی سادە و تێگەیشتوو هەیە کە ناوەڕۆکی پڕۆژەکە دەرببڕێت بەبێ ئەوەی باری ناونیشانە تەقلیدییەکان هەڵبگرێت کە پڕ بووە لە مێژووی

دابەشبوون و لێکدانەوەی ناکۆک. ناوەکی سادە و نزیک لە جەماوەر وەک “هاوپەیمانی نان و ئازادی” ڕاستەوخۆ مانای پڕۆژەکە دەگەیەنێت و بە زمانی ڕۆژانەیان ئاراستەی جەماوەر دەکات. ئامانج شاردنەوەی ناسنامەی چەپ نییە، بەڵکو پێشکەشکردنی لە ناوەرۆکی پراکتیکیدا نەک لە ڕێگەی ناونیشانە مێژووییەکانییەوە. ژمارەیەکی زۆر ئەزموونی جیهانی سەلماندویەتی کە ناوە سادەکان کە لە داواکاری بەرجەستەوە سەرچاوە دەگرن، سەرکەوتوو دەبن لە دروستکردنی پردێکی فراوانتر لەگەڵ کۆمەڵگادا و تێپەڕاندنی بەربەستە سایکۆلۆژییەکان کە دەیان ساڵە لە جەمسەرگیری سیستماتیک و ناوزڕاندنی هەموو شتێک کە ناوی چەپ، کۆمۆنیست، یان سۆسیالیست هەڵگرتووە.

بەرنامەیەکی ڕوون و ڕاستەوخۆ

پرۆگرامێک کە جەخت لەسەر ئەو شتانە دەکاتەوە کە لە ماوەیەکی نزیکدا بەدەست دەهێنرێت، بەبێ ئەوەی ئاسۆی ستراتیجی بەجێ بهێڵێت. خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکان، دامەزراندن، ئاسایشی کۆمەڵایەتی، مافەکانی تەواوی ژنان، جیاکردنەوەی ئایین لە دەوڵەت، پاراستنی ئازادییەکان و ئەوپەڕی دادپەروەری کۆمەڵایەتی. پرۆگرامێکی کورت و تێگەیشتوو، کە لە شەقامەدا ڕوون دەکرێتەوە، نەک بەڵگەنامەیەکی تیۆری وردەکار. پرۆگرامێک کە لە واقیعەوە بنیات نراوە، بەردەوام پەرەی پێدراوە و پێداچوونەوەی بە دەکرێت لە ڕێگەی دیالۆگی کراوە لەگەڵ بنکە جەماوەرییەکان و گوێگرتن لە ئەزموونی ڕۆژانەیان.

پێکهاتەی ڕێکخراوی نەرم

سەرکردایەتی خولانەوەی بەکۆمەڵ کە تێیدا دەسەڵات لە دەستی تاک یان ڕێکخراوێکی دیاریکراودا چڕ نابێتەوە. فۆرمی ئەندامەتی فرە کە ڕێگە بە ئەندامەتی تاک و ڕێکخراوەکان دەدات لە یەک کاتدا. لامەرکەزییەتی بەرفراوان ڕێگە بە هەر پارێزگایەک و هەر کەرتێکی کۆمەڵایەتی دەدات خەباتی ڕۆژانەی خۆی لە چوارچێوەی هێڵی گشتیدا بەڕێوە ببات. پێکهاتەیەکی کراوەیە بۆ تاقیکردنەوە، ڕێگە بە فۆرمی نوێی ڕێکخراوەیی دەدات کە وەڵامی تایبەتمەندییەکانی ناوچە و گرووپە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان بداتەوە، بەبێ سەپاندنی یەک مۆدێلی ڕەق بەسەر هەمووان. هەر پارتێکی بەشداربوو

سەربەخۆیی تەواوی ڕێکخراوەیی و پرۆگرامەکانی خۆی و کاری ڕێکخراوەیی خۆی لە دەرەوەی چوارچێوەکە دەپارێزێت، لە کاتێکدا چوارچێوەی یەکگرتوو وەک بۆشاییەک دەمێنێتەوە بۆ کاری هاوبەش لەسەر خاڵە ڕێککەوتووەکان و ئەولەویاتەکان.

بەهێزکردنی ڕاستەقینەی گەنجان و ژنان

نەک لە ڕێگەی گفتوگۆ، بەڵکو لە ڕێگەی یاسای ڕێکخراوەیی ناچاری. پشکی نوێنەرایەتی ڕوون لە دامەزراوەکانی سەرکردایەتی، و دەسەڵاتی ڕاستەقینە لە بڕیاردان. نوێبوونەوە لەخۆوە ڕوو نادات. بەڵکو لە ڕووی رێکخراوییەوە فەرمان دراوە. گەنجان و ژنان هاوپۆلی یارمەتیدەر یان سیمبولی نین. بەڵکو هێزی ڕاستەقینەی گۆڕانن. ئەمە مانای گرتنەبەری میکانیزمەکانی پابەندبوون وەک خولانەوەی سەرکردایەتی نێوان ژن و پیاو و سیستەمی دوو پۆست لە دامەزراوەکانی سەرکردایەتی کە هەر پۆستێکی سەرکردایەتی لە یەک کاتدا پیاو و ژنێک بە دەسەڵاتێکی یەکسانەوە داگیر دەکەن. بەهەمان شێوە، پشکی زۆرەملێ بۆ نوێنەرایەتی گەنجانی خوار تەمەن چل ساڵ دەبێت لە هەموو ئاستەکانی سەرکردایەتیدا تەرخان بکرێت و دەسەڵاتی راستەقینەی هەبێت لە بڕیاردان. تواناسازی ڕاستەقینە مانای ئەوەیە کە گەنجان و ژنان ڕۆڵێکی ڕاستەقینەیان هەیە لە داڕشتنی سیاسەت و دیاریکردنی ئەولەویەتەکان، نەک تەنها ئامادەبوونی سیمبولی یان ڕۆڵێکی سنووردار.

میدیای مۆدێرن و سیاسەتی دیجیتاڵ

بۆشایی دیجیتاڵی ئەمڕۆ گۆڕەپانێکی سەرەکی خەباتی چینایەتییە. چوارچێوەی یەکگرتوو دەبێت پلاتفۆرم، تیمی ناوەڕۆک و توانای شیکردنەوەی کارلێکردن، پێوانەکردنی کاریگەری و بەکارهێنانی ئامرازی دیجیتاڵی و زیرەکی دەستکرد بۆ تێگەیشتن لە بینەران هەبێت. گفتوگۆ دەبێت سادە، ڕاستەوخۆ و پەیوەست بێت بە واقیعی ڕۆژانەوە، بەبێ ئەوەی واز لە قووڵایی سیاسی بهێنێت. وەبەرهێنانی کاریگەر لە پەرەپێدانی دیجیتاڵی ئێستا پێویستییەکی وجودییە و دواکەوتن مانای نەبوونی ڕاستەقینەیە لە گۆڕەپانی خەباتی سیاسی هاوچەرخ.

بەستنەوەی ناڕەزایی بە کاری ڕۆژانەوە

دروستکردنی کۆمیتەی جەماوەری لە گەڕەکەکان، و کارکردن لە

نەو سەندیکاکان و فیدراسیۆنەکان لەگەڵ ڕێزگرتن لە سەربەخۆیی و بەستنەوەی کێشە ناوخۆییەکان بە پڕۆژەی سیاسی گشتی. تەنها بەم شێوەیە چوارچێوەکە لە قەوارەیەکی هەڵبژاردنی وەرزییەوە دەگۆڕێت بۆ هێزێکی کۆمەڵایەتی هەمیشەیی. کاری ڕۆژانە بە چارەسەرکردنی کێشە بەرجەستەکانی خەڵک، لە بڕینی ئاو تا بێکاری و جیاکاری، متمانەی ڕاستەقینە دروست دەکات و دروشمەکان دەگۆڕێت بۆ ئەزموونی ژیان.

میکانیزمی چاره سه رکردنی ناکۆکیه کان و به ڕێوه بردنی جیاوازی

چوارچێوەیەکی یەکگرتوو بەتاڵ نابێت لە ناکۆکی و ئەمەش سروشتی و تەندروستە کێشەکە لە بوونی ناکۆکیدا نییە، بەڵکو لە لاوازی میکانیزمی دیموکراسی ڕوونە بۆ بەڕێوەبردنی. دەبێت چوارچێوەکە یاسای دیموکراتی بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکییە ناوخۆییەکان لەخۆ بگرێت و ڕێگە لە گۆڕینیان بە ململانێی گشتی بگرێت کە یەکێتی لاواز دەکات و کاری سیاسی و جەماوەری تێک دەچێت.

شەشەم : دەرئەنجام، یەکڕیزی و نوێبوونەوە، ڕێگای گەڕانەوەی ڕۆڵی مێژوویی

بنیاتنانی چوارچێوەیەکی یەکگرتوو بۆ چەپ بە دڵنیاییەوە ڕێگایەکی ئاسان نابێت و ئەمە شتێکە کە هەموو ئەوانەی بەدوای مێژووی چەپدا کەوتوون و خەباتی درێژخایەنی دژ بە دیکتاتۆریەت و چەوساندنەوە و هەروەها کێشە و خاڵە لاوازەکانی ئەو بزووتنەوەیە تێگەیشتوون. تەحەدایەکی بابەتی بە بەهێزی ئامادەیە: سەرکوتی سیاسی، پارەی زۆر، میدیای زاڵ و دابەشبوونی قووڵ لە کۆمەڵگا. لەپاڵ ئەمانەشدا تەحەدایەکی بابەتی هەن کە کەمتر گرنگ نین و لە سەختی نوێبوونەوە و گۆڕانکاری لەناو هەندێک ڕێکخراوی چەپدا دەردەکەون، هۆشیاری لە لەدەستدانی پۆستەکان، زیادەڕەوی لە ناکۆکییە لاوەکییەکان، و پەیوەست بوون بە فۆرمە کۆنەکان کە پێویستیان بە پەرەپێدان هەیە بۆ ئەوەی لەگەڵ واقیعی نوێدا بگونجێت.
ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم تەحەدایانە پێویستی بە هۆشیارییەکی قووڵ هەیە سەبارەت بە سروشتی قەیرانەکە، ئیرادەی سیاسی ڕاستەقینە و ئامادەیی بۆ تاقیکردنەوە و گەشەسەندن. هیچ هاوکێشەیەکی ئامادە یان چارەسەری جادوویی نییە. ئەوەی هەیە ڕێگایەکی دوورودرێژە کە پێویستی بە ئارامگرتن، بوێری

ڕێکخراوەیی، و توانای ڕاستەقینە بۆ ڕەخنەگرتن لە خۆیەتی، ئەو تایبەتمەندییانەی کە لەمێژە چەپیان لە ساتەکانی سەرهەڵدانی مێژوویدا جیا کردووەتەوە.

پاش چەندین ساڵ لە خۆپیشاندان و داواکاری جەماوەری و ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی 2025 چەپی عێراق و کوردستان لە چوارڕیانێکی یەکلاکەرەوە وەستاوە یان بەردەوام بوون لەسەر هەمان ڕێگا بە ئەنجامە زانراوەکانەوە، یان ئەنجامدانی پرۆژەی نوێبوونەوە و یەکگرتن لەگەڵ هەموو ئەو مەترسی و ئەگەرانەی کە هەڵیگرتووە. بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان ڕۆڵی مێژوویی چەپیان وەکوو ویژدانی کۆمەڵایەتی و هێزی پاڵنەر بۆ گۆڕان وەبیرهێنایەوە و نیشانیان دا کە جەماوەر ئامادەیە بۆ خەبات و ترس چارەنووس نییە. لە هەمان کاتدا، ئەوان ئاشکرایان کرد کە توڕەیی بەتەنیا بەس نییە، و دادپەروەری بەبێ ڕێکخستن وزەیەکی بەکارنەهێنراو دەمێنێتەوە.

ئەوەی ئەمڕۆ پێویستە چەپێکی یەکگرتووە کە بوێری پێداچوونەوە بە خۆی هەبێت بەبێ ئەوەی واز لە کرۆکی چینایەتی و مرۆیی بهێنێت چەپێک کە دان بەوەدا دەنێت کە ئامرازەکانی خەبات گۆڕاون و سیاسەت چیتر تەنها لە گۆڕەپانە گشتییەکاندا بەڕێوە ناچێت، بەڵکو لە بۆشاییە دیجیتاڵییەکان و جەنگە جۆراوجۆرەکانی هۆشیاریدا بەڕێوە دەچێت. چەپێک کە ناڕەزایی و کاری هەڵبژاردن و ئەزموونی مێژوویی لەگەڵ پێداویستییەکانی نوێبوونەوە تێکەڵ دەکات.

لەم چوارچێوەیەشدا دەبێت ڕێز لە خەبات و ڕۆڵی مێژوویی هێزە چەپەکانی عێراق و کوردستان بگیرێت کە دەیان ساڵە درێژە ئەم هێزانە کە شەرەف و ئیمتیازی تێکۆشانیان هەبوو لە ڕیزەکانیاندا بە جیاوازی لە پرەنسیپترین هێزە سیاسییەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان قوربانی گەورەیان پێشکەش کرد و بەخوێنی کادر و سەرکردایەتییەکانیان بەهای گرانیان دا و هەمیشە لە پێگەی بەرگری لە کرێکارانی دەستی و ڕۆشنبیر لە دژی هەموو شێوەکانی دیکتاتۆریەت و چەوساندنەوە و تایەفەگەری و گەندەڵی مابوونەوە جیاوازی تاکتیکی و تیۆری هەرچییەک بێت، ئەم مێژووی خەباتە وەک سەرمایەیەکی جەماوەری و مرۆیی دەمێنێتەوە کە نکۆڵی لێناکرێت یان کەم ناکرێتەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا دڵسۆزی بۆ ئەم مێژووە تەنها نۆستالژیا نییە. لەسەر بنیات دەنرێت. ئەو ڕەخنەیەی لەم بەشدارییەدا بەرز دەکرێتەوە کەمکردنەوەی ئەم هێزانە نییە، بەڵکو بانگهێشتێکی هاوڕێیانەیە بۆ گێڕانەوەی ڕۆڵی مێژوویی خۆیان لە فۆرمێکی

هاوچەرخدا. چونکە پرسیاری ئەمڕۆ چیتر ئەوە نییە کە ئایا ئێمە خاوەنی بیرۆکەی ڕاست بووین یان نا، چونکە چەپ هەمیشە خاوەنی ئەو بیرۆکەیە بووە. بەڵکو چۆن بیگۆڕین بۆ ئامرازێکی کاریگەر کە بتوانێت کاریگەری لەسەر ژیانی جەماوەر دروست بکات و باشتر بکات. مێژووو پاداشتی ئەوانە دەدات کە توانیویانە تەنها بیرۆکەکان بگۆڕن بۆ هێزێکی ماددی ڕێکخراو.

یەکێتی هەڵبژاردنێک نییە لە نێوان هەڵبژاردنەکاندا. بەڵکو ڕێگایەکی بنەڕەتییە بۆ گەڕاندنەوەی ڕۆڵ و کاریگەری. لەگەڵ ئەوەشدا یەکێتی بەتەنیا بەس نییە، ئەگەر نوێبوونەوەی ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەیی قووڵ لەگەڵدا نەبێت. ئەوەی پێویستە تەنها کۆکردنەوەی هێزە پەرتەوازەکان نییە لە ژێر یەک سەقفدا. بەڵکو بنیاتنانەوەی چەپ لەسەر بناغەی نوێ کە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و تەکنەلۆژیاییەکان هەڵدەمژێت، وەڵامی هۆشیاری نەوەکانی نوێ دەداتەوە، و فۆرمی ڕێکخراوەیی تێدەپەڕێنێت کە پێویستی بە گەشەپێدان هەیە بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی سەردەم. نوێبوونەوە واتە پێداچوونەوە بە وتار، مۆدێرنکردنی ئامرازەکان، و دووبارە بیرکردنەوە لە پەیوەندی نێوان ڕێکخراوە چەپەکان و کۆمەڵگا، شێوەکانی سەرکردایەتی، میکانیزمی بڕیاردان و شتی تر.

ئەم پڕۆژەی یەکخستن و نوێکردنەوەیە تایبەتمەندییەکان ناهێڵێت و هەڵوەشاندنەوە ناسەپێنێت. بەڵکو لەسەر بنەمای هاوبەش بنیات دەنرێت و ڕێز لە فرەیی دەگرێت و وزە ئاراستە دەکات بۆ ئامانجی هاوبەشی بنەڕەتی ئێستا: بنیاتنانی عێراق بە هەرێمی کوردستانیشەوە لەسەر بنەمای دیموکراسی، حوکمی دامەزراوەکان، هاووڵاتیبوون و یەکسانی، دادپەروەری کۆمەڵایەتی، کەرامەتی مر□ق و ئازادی ڕاستەقینە بۆ هەموو ژنان و پیاوانی هاووڵاتی. لێرەدا تەحەدایەکی ڕاستەقینە لەبەردەم چەپی عێراقی و کوردستانی ئەمڕۆدایە و لێرەدا ئاسۆی بزووتنەوە ناسەزایەتییەکان مانای قووڵی خۆی دەردەخات ئەگەر ئێمە بوێری ئەوەمان هەبێت کە پێکەو□ ب□□□ین و یەکگرتوو و یەکگرتوو بین لە هەمەچەشنیدا و لە بیرکردنەوە و ڕێکخستندا نوێ ببینەوە و لە یەکڕیزیدا بەهێز بین.

ڕزگار ئاکرێی